

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО

Факультет економіки та бізнесу

Кафедра «Економіки і бізнесу»

(назва кафедри)

Освітньо-професійна програма «Економіка»

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 051 Економіка

Спеціалізація (за наявності) _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Лариса БОЛТЯНСЬКА

(підпис)

(ім'я та прізвище)

« 20 » лютого 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему «Вплив глобалізації на міжнародні економічні відносини»

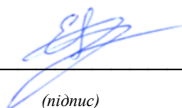
Здобувач вищої освіти:

(підпис)

Анастасія ГЕНОВА

(ім'я та прізвище здобувача)

Керівник:

(підпис)

д.е.н., професор Денис СРЕМЕНКО

(учене звання, науковий ступінь, ім'я та прізвище)

Запоріжжя, 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО

Факультет економіки та бізнесу
Кафедра «Економіки і бізнесу»
(назва кафедри)

Освітньо-професійна програма «Економіка»
Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 051 Економіка
Спеціалізація (за наявності) _____

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньо-професійної
програми

 Наталія ПОЧЕРНІНА
(підпис) (ім'я та прізвище)

«24» жовтня 2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

 Лариса БОЛТЯНСЬКА
(підпис) (ім'я та прізвище)

«25» жовтня 2024 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ
на підготовку кваліфікаційної роботи для здобувачів
ступеня вищої освіти «Магістр»

здобувача вищої освіти Генової Анастасії
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи «Вплив глобалізації на міжнародні економічні відносини»

керівник роботи д.е.н., професор Денис ЄРЕМЕНКО
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ректора університету від «21» жовтня 2024 року №486-С

2. Строк подання кваліфікаційної роботи 17 лютого 2025 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: науково-теоретична література; статистичні дані України; статистичні дані області; статистична звітність суб'єкта господарювання

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):
Вступ.

Розділ1. Теоретичні основи розвитку глобалізаційних процесів

Розділ2. Україна в сучасній глобальній економіці

Розділ 3. Економічна безпека, проблеми та перспективи глобалізації

Висновки.

Список використаних джерел.

5. Перелік графічного матеріалу: графіки, рисунки

6. Дата видачі завдання «25» жовтня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів	Відмітка про виконання
1	Затвердження плану роботи	28.10.2024 р.	
2	Розділ 1 <u>Теоретичні основи розвитку глобалізаційних процесів</u>	06.12.2024 р.	
3	Розділ 2 <u>Україна в сучасній глобальній економіці</u>	29.12.2024 р.	
4	Розділ 3 <u>Економічна безпека, проблеми та перспективи глобалізації</u>	31.01.2025 р.	
5	Висновки, список використаних джерел	13.02.2024 р.	
6	Перевірка на плагіат	14.02.2025 р.	

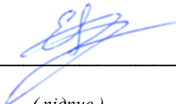
Здобувач вищої освіти

(підпис)

Анастасія ГЕНОВА

(ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

Денис СРЕМЕНКО

(ім'я та прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	7
1.1. Суть і аспекти глобальних трансформацій (глобалізації)	7
1.2. Складові процеси, моделі та тенденції розвитку глобалізаційних процесів	18
1.3. Наслідки глобалізації для світової економіки	25
РОЗДІЛ 2 УКРАЇНА В СУЧАСНІЙ ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ	35
2.1. Вплив глобалізаційних процесів на українську економіку	35
2.2. Зовнішня торгівля та вплив транснаціональних корпорацій на процес глобалізації в Україні	51
РОЗДІЛ 3 ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	63
3.1. Економічна безпека держави в умовах глобалізації	63
3.2. Проблеми та перспективи глобалізації	67
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85

ВСТУП

Глобалізація є головним напрямом сучасного світового розвитку, що кардинально змінила характер світової цивілізації та призвела до нового рівня взаємодії ключових елементів глобальної економічної системи.

Цей процес сприяє стиранню національних кордонів, інтеграції економік, культур, технологій і систем управління, формуючи складні взаємозв'язки та потоки, що охоплюють людей, капітали, ідеї тощо.

Глобалізація міжнародних відносин характеризується посиленням взаємозалежності та взаємовпливу різних сфер суспільного життя і діяльності в галузі міжнародних відносин. Процес глобалізації охоплює різні сфери світової економіки: зовнішню, міжнародну, світову торгівлю товарами/послугами/технологіями; міжнародний рух факторів виробництва; виробниче, науково-технічне, технологічне, інжинірингове та інформаційне співробітництво. Особливого значення набувають інновації, які впроваджуються у всі галузі та сфери діяльності.

Актуальність цієї теми зумовлена тим, що сучасні прояви глобалізації супроводжуються численними суперечностями та непорозуміннями, які стають предметом обговорення в наукових і ділових колах, а також на міжнародних форумах. У таких дискусіях нерідко стикаються кардинально різні, а інколи й прямо протилежні погляди, оцінки та прогнози.

Протягом тривалого часу глобалізація розглядалася як неминучий процес, який пов'язаний зі зростанням взаємозв'язків та взаємозалежності між державами. Оцінка процесу глобалізації суттєво відрізняється у підходах науковців, зокрема, поряд із низкою переваг глобалізації та розширенням можливостей для національних економік зауважуються проблеми, що пов'язані із несправедливим розподілом вигоди для країн із різним рівнем розвитку, посиленням залежності менш розвинених країн тощо.

Критика окремих аспектів глобалізації змістила фокус уваги на процеси регіоналізації та навіть деглобалізації, які набувають все більшої популярності.

Для України, як країни, що розвивається, важливо знайти баланс між національною економічною політикою та глобальними тенденціями, водночас зберігаючи власні стратегічні пріоритети.

Відсутність єдиного погляду стосовно тенденцій глобалізації (деглобалізації) на сьогоднішній день зумовлюють потребу у подальших дослідженнях цієї проблеми, а також, впливу цих тенденцій на міжнародні економічні відносини в цілому, а також в контексті інтеграції України у міжнародне співтовариство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

На сьогоднішній день проблематика впливу глобалізації на міжнародні економічні відносини привертає значну увагу багатьох дослідників. Дана тема дослідження висвітлена у роботах як іноземних, так і вітчизняних науковців.

Серед іноземних дослідників слід відзначити праці І. Валлерстайна, Д. Родарта, Ф. Фукуями, Дж. Стігліца, П. Кругмана, Е. Тодда, С. Хантінгтона, Р. Робертсона, М. Кастельса, К. Омае.

Серед українських науковців питання глобалізації та її впливу на міжнародні економічні відносини досліджували В. Геєць, А. Гриценко, І. Лукінов, О. Білоус, Л. Мельник, Т. Осташко, Ю. Макогон, В. Новицький, С. Соколенко, В. Чужиков, О. Шнирков, М. Долішній, А. Філіпенко, О. Кріль, С. Кораблін, Г. Гречкосій, О. Кириленко та інші.

Мета і завдання дослідження

Метою даного дослідження є аналіз впливу глобалізації на міжнародні економічні відносини та визначення стратегій адаптації національних економік до сучасних глобалізаційних викликів.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- дослідити концептуальні підходи до визначення глобалізації та її економічних наслідків;
- дослідити історичний розвиток поняття глобалізація;
- визначити основні тенденції розвитку міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації;

- оцінити позитивні та негативні наслідки глобалізації для економік різних країн;
- розробити практичні рекомендації щодо адаптації національних економік до умов глобалізованого світу.

Об'єктом дослідження є процеси глобалізації в контексті міжнародних економічних відносин.

Предметом дослідження виступають механізми та наслідки впливу глобалізаційних процесів на світову економічну систему.

Теоретико-методичною основою дослідження є наукові праці, статистичні дані міжнародних організацій, економічні звіти та матеріали періодичних видань. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: системно-структурний підхід – для аналізу глобалізаційних процесів; економіко-статистичний метод – для оцінки впливу глобалізації на міжнародну торгівлю та інвестиції; порівняльний аналіз – для дослідження економічної політики країн у відповідь на виклики глобалізації.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі впливу глобалізації на міжнародні економічні відносини з урахуванням сучасних тенденцій світової економіки та розробці рекомендацій щодо оптимізації національної економічної політики в умовах глобальних змін.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для формування ефективних стратегій економічного розвитку та міжнародної інтеграції.

Структура роботи. Наукова робота складається з трьох розділів та семи підрозділів, виконана на 84 сторінках комп'ютерного тексту, містить 8 таблиць, 5 рисунків. Список використаних джерел включає 44 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Суть і аспекти глобальних трансформацій (глобалізації)

Становлення глобальної господарської системи, яка руйнує кордони національних господарств, пов'язаних міцними торговельними, фінансовими, політичними, соціальними і культурними відносинами, – це найбільш важливий процес, який визначив обличчя світу на межі ХХ – ХХІ ст. [1, с.15]

Глобалізація є важливим історичним феноменом і водночас природним етапом розвитку людства та цивілізації. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття глобальні трансформаційні процеси значно активізувалися, справляючи потужний вплив на всі аспекти життя сучасного суспільства.

Процес глобалізації охопив усі регіони та галузі світової економіки, кардинально змінюючи взаємозв'язок між зовнішніми та внутрішніми факторами розвитку національних господарств. Жодна країна, незалежно від своїх масштабів (велика, середня чи мала) або рівня економічного розвитку (високорозвинена, така, що розвивається, чи низькорозвинена), більше не може функціонувати сама по собі, спираючись лише на власні ресурси, технології та капітал. У сучасних умовах жодна держава не здатна ефективно розробляти та реалізовувати стратегію економічного розвитку без урахування глобальних пріоритетів та поведінкових моделей ключових учасників світового ринку. [5, с.25]

Саме слово «глобалізація» запозичене з англійської мови та походить від лат. *globus* – куля, земна куля, глобус. Від цього слова було утворено прикметник «глобальний» (англ. *global* – той, який має відношення до земної кулі: світовий, планетарний). Від слова *global* було утворено дієслово *globalize* – перетворювати певне явище на глобальне, «глобалізувати», а також іменник *globalization* – перетворення певного явища на світове, на таке, яке стосується всієї земної кулі, всієї планети Земля. [2, с. 11-12]

Глобалізація є об'єктивним явищем у сучасних міжнародних відносинах, а її провідна роль вимагає комплексного та безперервного вивчення разом з іншим ключовим процесом світового розвитку – регіоналізацією. У науковому середовищі поширена думка, що регіоналізація не просто супроводжує глобалізацію, а перебуває з нею у взаємозв'язку. Співвідношення цих процесів можна розглядати як одночасне поєднання та суперечливу взаємодію, що зумовлена їхньою нелінійністю. Таким чином, глобалізація та регіоналізація постають як діалектичний зв'язок протилежних, але взаємодоповнюючих тенденцій. Глобалізація спрямовується до єдності світової економіки, регіоналізація до його фрагментації. Так, регіоналізація обмежує вільну торгівлю форматом своїх угруповань, створюючи протекціоністські бар'єри для третіх країн, що опинилися за межами регіональних угод і союзів.

Глобалізація є об'єктивним процесом, який можна спрямовувати та регулювати завдяки спільним, узгодженим зусиллям людства. Проте на даний момент суспільство ще не набуло здатності повністю контролювати цей процес і направляти його розвиток у гуманітарне, соціально-культурне русло. Як результат, сучасна глобалізація не лише відкриває нові можливості для творчого розвитку особистості та суспільства, а й породжує виклики, що ускладнюють їхнє існування. [9, с.17]

Загалом поняття «глобалізація» є багатограним. У широкому розумінні виділяють чотири визначення глобалізації:

- процес виходу інтересів національних господарюючих суб'єктів за межі територіальних кордонів окремих держав поряд з формуванням та розширенням сфери діяльності транснаціональних економічних та фінансових структур;

- процес підняття приватних національних економічних проблем на глобальний світовий рівень усвідомлення, який вимагає їх вирішення з урахування світових господарських інтересів і мобілізації світових ресурсів;

- безпосередній вплив подій, що відбуваються в одній частині світової

економіки, на інші її частини, які можуть бути непов'язані територіально;

- необхідність координації в загальносвітових масштабах національних економік та фінансових політик з метою створення єдиного світового порядку.

Феномен глобалізації почали активно досліджувати у науковому дискурсі ще в 1980-х роках ХХ століття. Значний внесок у його концептуалізацію зробили британські соціологи Роланд Робертсон, Ентоні Гіденс, Зігмунт Бауман, німецький соціолог Ульріх Бек, шведський дослідник Джонатан Фрідман та австралійський соціолог Малколм Вотерс. В українському науково-філософському просторі цей термін набув категоріального значення лише наприкінці 1990-х років. Для глибшого розуміння сутності глобалізації необхідно проаналізувати її витoki та передумови, які, за твердженням Р. Робертсона, Дж. Фрідмана та М. Вотерса, сягають ще XV–XVI століть. Вони розглядають глобалізацію як феномен, що виник у межах західної індустріальної цивілізації. Зокрема, саме Р. Робертсон запровадив поняття «глобалізація» у науковий обіг, розробив його основну термінологію та сформулював концептуальні засади теорії глобалізму. Дослідники глобалізації виокремлюють три етапи в її становленні.

Перший етап (XV – XIX ст.) глобалізації – колонізація; її появі сприяла промислова революція XV – XVI ст. З'явилися технічні винаходи, які істотно вплинули на формування індустріальної цивілізації. Європа, за обґрунтуванням швейцарського культуролога Дені де Ружмон (1906 – 1985), географічно об'єднала світ, власне вона його відкрила, дослідила. Європа розпочала з того, що поєднала континенти, які до її появи нічого не знали про взаємне існування. Вона дала змогу людству усвідомити свою єдність.

У повоєнні 40-і роки ХХ ст. розпочався другий етап глобалізації – євроінтеграція. Євроінтеграція на засадах федералізму почалася зі становлення Європейського Співтовариства (ЄС) на основі Римського договору (1957), відповідно до якого до ЄС увійшли Бельгія, Франція, Німеччина, Італія, Люксембург, Нідерланди. Згідно з даним договором, вони заснували спільний Європейський ринок, що сприяв формуванню

інтернаціональних економічних і політичних зв'язків на рівні національних інститутів (держав, міжурядових і неурядових організацій тощо).

Третій етап глобалізації розпочався в 70-ті роки. Він зумовлений, з одного боку, науково-технічною революцією, а з іншого, – початком економічної кризи. Перед країнами ЄС постало завдання об'єднати ресурси для подолання відставання від США та Японії в галузі мікроелектроніки, біотехнологій та виробництва нових матеріалів. На цьому етапі відбулося географічне розширення ЄС, яке сьогодні об'єднує 29 країн. Принципи євроінтеграції закріплені в Маастрихтському договорі (1991), який передбачає свободу переміщень у рамках ЄС капіталів, товарів, послуг, робочої сили та інформації. Важливе значення для практичної реалізації концепції євроінтеграції мають положення Маастрихтського договору про громадянство в ЄС.

Науковці виділяють чотири загальних підходи до трактування змісту глобалізації:

1. Гуманістичний підхід до глобалізації представлений так ваними «глобооптимістами», які підтримують цей процес і вважають його рушієм вільного ринку та демократії. Вони переконані, що глобалізація є гуманною та сприятиме вирішенню багатьох соціальних проблем. Прихильники цього підходу дотримуються принципу: «Скільки світів – стільки глобалізацій», наголошуючи на її багатомірності. Глобалізацію вони розглядають як природний наслідок розвитку світового капіталізму, що гармонійно поєднується з ліберальними й демократичними традиціями. Так, І. Валлерстайн розглядає глобалізацію як тенденцію, яка діє вже декілька сторіч і яка спрямована на досягнення єдності людства в рамках світосистеми, що встановлює взаємозв'язок і взаємодію різноманітних країн, культур і держав в економічній, політичній, культурній, технологічній та інших сферах. Головною проблемою в контексті глобалізації І. Валлерстайн вважає взаємозв'язок між транснаціональними процесами та існуючими національно-державними утвореннями, націями і національними культурами.

2. Критичний підхід до глобалізації полягає в її скептичному сприйнятті у нинішньому вигляді. Прихильники цієї точки зору вважають, що глобалізація не повинна руйнувати національні досягнення у сфері демократії, зокрема такі важливі аспекти, як національний суверенітет і державна незалежність. Деякі групи антиглобалістів концентрують увагу на специфічних проблемах. У пошуках альтернативної системи вони підкреслюють необхідність розвитку місцевих структур і місцевих компаній, які ґрунтувалися б на більш цілісному підході.

3. Невизначений підхід акцентує увагу на непередбачуваності майбутнього глобалізації та відсутності чітких прогнозів щодо її кінцевого результату. Серед можливих сценаріїв розвитку – глобальний хаос, панування однієї наддержави, диктатура світової еліти, екологічна катастрофа або комбінація цих варіантів. Прихильники цього підходу, зокрема Д. Бречер, Т. Костелло і Б. Сміт, наголошують на необхідності глибокого академічного дослідження глобалізаційних процесів. Вчені вважають, що сутністю глобалізації є «формування системи, яка дозволяє одній людині чи групі людей взаємодіяти з іншими, корпораціями, соціальними структурами, не вдаючись до посередницької ролі держави». Учений також солідарний з тими західними вченими, які розглядають глобалізацію як «період невизначеності».

4. Неоліберальний підхід визначає глобалізацію як процес інтернаціоналізації економічного, політичного та культурного життя, проте наголошує, що він часто супроводжується ігноруванням ключових цивілізаційних принципів. Неоліберальна модель глобалізації, яка стала найпоширенішою, розвіяла ілюзії щодо стабільного розвитку, оскільки світ залишається нестабільним. Ця модель орієнтована на послаблення ролі національних держав і їхнього суверенітету, що викликає серйозні суперечки щодо її довгострокових наслідків. Ще однією особливістю неоліберальної моделі глобалізації для периферійних країн є пріоритет фінансової діяльності над виробництвом і суспільним розподілом. Таким чином, у державах, які розвиваються, створюються умови для експансії корпорацій через

«нав'язування» умов глобального вільного ринку і довготривалої стратегії концентрації природних ресурсів промислово розвиненими країнами. [1, с. 11-14, 17-19]

Процес глобалізації охоплює різні аспекти світової економіки, зокрема:

- міжнародну торгівлю товарами, послугами, технологіями та об'єктами інтелектуальної власності;

- глобальний рух виробничих факторів, включаючи робочу силу, капітал та інформацію; міжнародні фінансові, кредитні та валютні операції, зокрема грантове фінансування, міжнародну допомогу, надання кредитів і позик, операції з цінними паперами, а також використання спеціальних фінансових механізмів та інструментів;

- співпрацю у сфері виробництва, науки, технологій та інформації. [5, с. 25]

Якщо виходити з об'єктивного характеру процесу глобалізації, то варто визначити ті основні фактори, які обумовлюють цей процес. Можна виділити такі з них:

- подальша інтернаціоналізація економіки, посилення її транснаціоналізації й формування «блукаючих» інтернаціональних відтворювальних ядер, що перетворюють окремі країни в країни-системи, здатні контролювати величезні господарські території;

- формування глобального (міжкорпоративного) поділу праці та створення нового гео економічного простору, який перебуває під впливом транснаціонального капіталу;

- розосередження виробничих потужностей, пов'язана зі зниженням питомої ваги стандартизованих масових товарів і збільшенням обсягу індивідуального, гнучкого, диверсифікованого виробництва, заснованого на новітньому технологічному обладнанні;

- руйнування командно-адміністративної системи, затвердження ринкової системи господарювання у світовому масштабі на основі використання уніфікованих механізмів функціонування й розвитку;

- лібералізація торгівлі економічними благами, інтелектуальною власністю, прийняття єдиних правил у сфері регулювання банківських і фінансових операцій, стандартизації й сертифікації продукції і та ін.

У більш широкому контексті передумови глобалізації можна згрупувати:

1. Виробничі, науково-технічні й технологічні:

- різке зростання масштабів виробництва;
- перехід до нової технологічної моделі виробництва, орієнтованої на високотехнологічні та наукомісткі галузі; активне впровадження передових технологій, що усувають бар'єри у русі товарів, послуг і капіталу.

Виникнення якісно нових транспортних і комунікаційних систем, що забезпечують оперативне переміщення товарів, послуг, ресурсів та ідей у найбільш сприятливих умовах. Інформація передається миттєво, а відомості про економічні можливості та угоди швидко поширюються у світовому масштабі. Для товарів і деяких видів послуг поки ще необхідно декілька днів і навіть тижнів, щоб потрапити з одного місця в інше, інформація ж передається миттєво. Якщо в будь-якому куточку світу відбувається істотна зміна на ринку, то про неї стає відомо практично миттєво у всіх інших регіонах. Це особливо характерно для подій на фондових біржах, валютних і товарних ринках, а також для наукових відкриттів та їх використання. Отже, віддаленість партнерів один від одного перестає бути вирішальною перешкодою для виробничого співробітництва;

- швидке поширення знань у результаті наукового або іншого видів інтелектуального взаємообміну;

- різке скорочення завдяки передовим технологіям транспортних, телекомунікаційних витрат, значне зниження витрат на обробку, зберігання й використання інформації, що полегшує глобальну інтеграцію національних ринків.

2. Організаційні:

- розвиток міжнародних форм організації виробничо-господарської

діяльності, що виходять за межі національних економік і сприяють створенню єдиного глобального ринкового простору;

- вихід неурядових організацій на багатонаціональний або світовий рівень. Нову глобальну роль стали відігравати такі міжнародні організації, як ООН, Всесвітній банк, СОТ і та ін.;

- перетворення багатонаціональних компаній та інших організацій, як приватних, так і державних, в основних діючих «гравців» глобальної економіки.

3. Економічні:

- відкриття міжнародних ринків для торгівлі товарами й послугами, лібералізація капіталовкладень та інших економічних процесів, що призвело до скорочення політики протекціонізму та зростання рівня свободи у світовій торгівлі;

- концентрація й централізація капіталу, зростання похідних фінансово-економічних інструментів, різке скорочення часу здійснення міжвалютних угод;

- впровадження єдиних критеріїв макроекономічної політики міжнародними економічними організаціями, уніфікація вимог до податкової, регіональної, аграрної, антимонопольної політики, політики у сфері зайнятості та ін.;

- посилення тенденцій стандартизації. Усе ширше застосовуються єдині для всіх країн стандарти на технологію, екологію, діяльність фінансових організацій, бухгалтерську й статистичну звітність.

4. Інформаційні:

- кардинальні зміни у сфері ділового спілкування та обміну інформацією у виробничій, науково-технічній, економічній і фінансовій галузях. Виникнення та розвиток інноваційних систем передачі, обробки й збереження даних сприяло формуванню глобальних мереж, що об'єднують фінансові й товарні ринки, а також сфери ноу-хау та професійних послуг. Інформаційне обслуговування безпосередньо пов'язане з успіхами в електроніці – зі

створенням електронної пошти, Інтернет;

- формування систем, які дозволяють з єдиного центру управляти розташованим у різних країнах виробництвом, що створює можливості оперативного, своєчасного й ефективного вирішення виробничих, науково-технічних, комерційних завдань не гірше, ніж усередині окремих країн. Обмін інформацією в реальному часі знаменує справжню революцію в менеджменті й маркетингу, в керуванні фінансовими й інвестиційними потоками. Виникають нові форми реалізації продукції (наприклад, електронна торгівля). Комп'ютеризація, системи електронних рахунків і пластикових карт, супутниковий і оптико-волоконний зв'язок дозволяють практично миттєво переміщати фінансову інформацію, укладати угоди, переводити кошти з одних рахунків на інші незалежно від відстані й державних кордонів.

5. Політичні:

- послаблення закритості державних кордонів, полегшення свободи пересування громадян, товарів і послуг, капіталів;

6. Соціальні й культурні:

- послаблення ролі звичок і традицій, соціальних зв'язків і звичаїв, подолання національної обмеженості, що підвищує мобільність людей у територіальному, духовному й психологічному відношеннях, сприяє міжнародній міграції;

- виникнення глобальної єдності в оцінці ринкової економіки й системи вільної торгівлі;

- прояв тенденцій формування глобалізованих «однорідних» засобів масової інформації, мистецтва, попкультури. Англійська мова стає міжнародною мовою спілкування, полегшуючи міжкультурне спілкування, навчання й взаєморозуміння;

- подолання кордонів в освіті завдяки розвитку дистанційного навчання;

- лібералізація підготовки трудових ресурсів, що веде до послаблення контролю національних держав за відтворенням «людського капіталу». [1, с. 92-95]

Зокрема, економісти (тобто в сфері економічної науки) зосереджують увагу в основному на таких п'яти напрямках глобалізаційних процесів:

- фінансовій глобалізації;
- становленні глобальних (транснаціональних) компаній;
- регіоналізації економіки;
- активізації світової торгівлі.

На думку науковців, процесними формами прояву глобалізації стали:

- формування єдиного світового науково-інформаційного простору, глобальної інфраструктури зв'язку та інформаційних мереж, створення комплексних технологічних систем у виробничій, транспортній та комунікаційній сферах;

- інтенсифікація міжнародних трансакцій, розвиток електронної комерції, становлення ринків робочої сили, товарів, інформаційних технологій на основі поступового зняття бар'єрів у торгівлі, підписання багатосторонніх торговельних угод;

- бурхливе зростання світового фінансового ринку, який функціонує в режимі реального часу на основі поєднання ринкових і мережевих комп'ютерно-комунікаційних технологій;

- різке збільшення обсягів і швидкості переміщення капіталів;

- зростання обсягів міжнародних фінансових операцій. Завдяки розвитку електронних технологій та сучасних комунікаційних систем світова фінансова система перетворилася на безперервно діючу мережу, що дозволяє миттєве переміщення капіталу в будь-яку точку світу через цифровий простір із постійною зміною напрямків. Характерним проявом глобалізації стала фінансова революція.

- зростання відкритості та взаємозалежності економік, господарсько-технологічне зближення країн, інтенсифікація регіональних інтеграційних процесів, розвиток міжконтинентальної інтеграції;

- становлення єдиного світового виробництва на основі розміщення складових виробничо-збутового процесу в різних країнах та інтенсифікації

планетарної діяльності глобальних господарських комплексів (мультинаціональних компаній, багатопрофільних транснаціональних корпорацій, банків, їх об'єднань);

- виникнення нових глобальних економічних суб'єктів (транснаціональних корпорацій – ТНК, регіональних об'єднань, міжнародних організацій, міст-мегаполісів, громадських рухів, світових фінансових центрів, спілок видатних особистостей) та нових форм ринкової поведінки (глобальних стратегій, нових методів конкурентної боротьби, глобальних мереж, об'єднань);

- міжнародний рух циклічних коливань економіки, біржових, валютних, фінансових криз;

- зближення процентних ставок, внутрішніх і світових цін;

- формування нової системи глобального управління;

- інформаційно-культурне зближення народів, поширення єдиних стандартів життя, уніфікація вподобань, цінностей, принципів і норм поведінки. [2, с. 16,26-27]

Глобалізація економіки має складну ієрархічну структуру, яка розгортається на різних її рівнях:

- світовий – посилення економічної взаємозалежності країн і регіонів, переплетення їх господарських комплексів та економічних систем;

- окремої країни – зростання відкритості економіки, її інтегрованості у світову господарську систему;

- галузевий – зростання взаємопов'язаності конкурентоспроможності компанії всередині галузі в певній країні з її конкурентоспроможністю в інших країнах;

- окремих компаній – розвиток і поширення глобальних корпорацій і стратегічних альянсів як головних суб'єктів багатонаціонального виробництва, зорієнтованого на всесвітні джерела постачання та ринки збуту.

[3, с. 38]

На початку ХХІ століття Україна зіткнулася з низкою викликів у

культурній, соціальній, економічній та політичній сферах, спричинених глобалізаційними процесами. Останнім часом усе більше наукових досліджень присвячено аналізу глобальних викликів та визначенню місця України у сучасному глобалізованому світі. Цій темі присвятили свої праці такі українські науковці, як Ю. Богуцький, І. Боднар, В. Воронкова, О. Головня, О. Мозговий, В. Співак, С. Якубенко.

Глобалізація, яка посилює взаємозалежність країн та їхніх громадян, стала серйозним викликом для національних держав, незалежно від їхнього географічного розташування, політичного устрою чи рівня соціально-економічного розвитку. В умовах цього процесу кожна країна змушена чітко визначати власний геополітичний курс. Для України, яка має міцні європейські традиції та є невід'ємною частиною європейського простору, це питання набуває особливої актуальності.

У 2014 році Україна покращила свої позиції у рейтингу глобалізації, піднявшись на три сходинки та посівши 44-те місце серед 191 країни. [8]

1.2. Складові процеси, моделі та тенденції розвитку глобалізаційних процесів

Світовий досвід другої половини ХХ століття підтверджує, що специфічні національні умови, внутрішні кризи та трансформації не можуть скасувати чи загальмувати дію об'єктивних законів глобалізаційного розвитку. Глобалізація є багатогранним процесом, що розвивається у трьох основних напрямках: усунення бар'єрів для економічної, політичної та культурної взаємодії між країнами і народами; створення спільного економічного, політичного та культурного середовища; розробка механізмів глобального управління. [10, с. 21]

Сучасна наука виділяє кілька основних моделей економічного розвитку: теорія зовнішньої залежності, неокласична модель вільного ринку, теорія ендогенного зростання, інноваційна теорія економічного розвитку, теорія

структурних перетворень, модель лінійних стадій розвитку, модель сталого розвитку.

Формування кожної з зазначених моделей має певну історичну еволюцію (табл. 1.1)

Таблиця 1.1

Зміна парадигм економічного розвитку

Період, роки	Трактування змісту економічного розвитку
1950-1960	Сукупність послідовних стадій економічного зростання, через які має пройти будь-яка країна (марксизм та неокласична економічна наука)
1970-ті	Теорія зовнішньої залежності (екзогенне зростання). Причина слаборозвиненості – асиметрична взаємодія внутрішніх і зовнішніх чинників економічного зростання, наявність структурних та інституційних диспропорцій в економіці,
1980-ті	Конструктивна роль вільних ринків. Необхідність лібералізації економіки, її зовнішня відкритість. Приватизація, інституційні трансформації
1990-ті	Сталий розвиток передбачає таку економічну модель, яка гармонійно поєднує інтереси людини та довкілля, забезпечуючи збереження природних ресурсів для нинішніх і майбутніх поколінь. У цьому контексті значну роль відіграє концепція ендогенного зростання.
Початок 2000-х	«Нова» економіка, економіка знань

[1, с. 187].

Глобалізація охоплює різноманітні процеси, що відбуваються у світовій економіці як сукупності національних господарств та взаємозв'язків між ними. Серед найбільш значущих аспектів цього явища варто виділити п'ять ключових чинників, які визначають його суть.

Передовсім, економічна глобалізація визначається інтернаціоналізацією господарського життя.

Інтернаціоналізація господарської діяльності є природним процесом розвитку економічних зв'язків між державами, що охоплює всі сфери їхнього господарського життя. Саме в межах цього процесу економічна глобалізація набуває своєї реалізації у:

- поглибленні процесів обміну товарами і послугами;
- розширенні міжнародного руху капіталів;
- посиленні трудових міграційних процесів;

- зростанні ролі міжнародних науково-технічних зв'язків.

1. Ключовим процесом глобальних трансформацій, тобто глобалізації економіки, є розвиток міжнародної економічної інтеграції (МЕІ), що проявляється в усуненні відмінностей між економічними суб'єктами – представниками різних країн.

Розвиток процесів МЕІ зумовлений (фактори):

- нерівномірністю розподілу ресурсів між різними країнами, що впливає на їх економічний розвиток;
- закономірностями науково-технічного прогресу, які зумовлюють об'єднання зусиль багатьох країн;
- тенденціями демографічного розвитку, що посилюють відмінності між країнами у кількості та якості населення;
- різким скороченням відстаней завдяки розвитку транспортно-комунальних мереж;
- наявністю і необхідністю спільного вирішення таких проблем, як екологічна, продовольча, сировинна, використання Світового океану та космосу.

2. З інтернаціоналізацією тісно пов'язаний ще один ключовий процес глобалізації – посилення відкритості національних економік. Цей процес сприяє зменшенню перешкод на шляху потоків капіталів та товарів.

Відкритість економіки не означає обов'язкової орієнтації країни лише на найкращі світові стандарти та показники. Експорт та імпорт повинні доповнювати внутрішні господарські рішення, а зовнішньоекономічна діяльність має інтегруватися в загальну систему національної економіки.

Відкритість не передбачає вільний доступ на внутрішній ринок іноземної конкуренції, використання всіх форм інвестиційного і торгового співробітництва, опрацьованих світовою практикою, співставність світових і внутрішніх цін, доходів та господарського права, конвертованість національної валюти. Все це призводить до обмеження регулюючих функцій держави і переходу ЗЕД на мікроекономічний рівень.

3. Наступним ключовим процесом глобалізації є зростаюча роль у світовій економіці транснаціональних корпорацій (ТНК) та трансформація їх в глобальні компанії. В останній третині ХХ ст. кількість ТНК суттєво збільшилася – якщо в 1970 р. налічувалося 7300 ТНК, до складу яких входило 27,3 тис. зарубіжних філій, то за даними «Доповіді про світові інвестиції», підготовленої UNCTAD (Конференцією ООН з торгівлі та розвитку), яка традиційно вивчає діяльність ТНК, в 2009 р. вже нараховувалося понад 82 тис. ТНК, що мали 810 тис. зарубіжних філій. Понад 20 тис. ТНК базуються в країнах, що розвиваються. Це означає, що транснаціоналізація економіки охоплює не лише розвинуті країни. На кінець 2013 р. в Україні діють понад 30 світових транснаціональних корпорацій.

Одна з найбільших транснаціональних компаній – це автомобільна компанія «УкрАВТО», найбільший виробник, дистриб'ютор та сервісний постачальник в Україні. До складу компанії відноситься: 2 заводи в Україні з виробництва автомобілів та 2 в Польщі, 10 заводів із виробництва комплектуючих в Україні та 12 в Польщі, 414 сервісних центрів, 476 автосалонів і пунктів продажу. [3, с. 39]

Як загальна тенденція світового розвитку, процес глобалізації проявляється у зростаючій взаємозалежності національних економік і спрямована на посилення інтеграційних процесів у світі. Її метою є створення єдиної світової економіки, спільного політичного, правового та культурно-інформаційного простору, що в перспективі сприятиме новій якості розвитку світового співтовариства.

Основним рушієм глобалізації залишається інтернаціоналізація економічної діяльності, хоча вона супроводжується низкою додаткових процесів. Очікується, що в найближчій перспективі глобалізація сприятиме активному розвитку регіональної інтеграції, підвищенню відкритості економік, що ще не завершили процес лібералізації, а також забезпеченню рівного доступу всіх учасників до міжнародних ринків. Крім того, вона сприятиме уніфікації норм і правил у сфері торгівлі та фінансів, гармонізації

механізмів ринкового регулювання й контролю, а також стандартизації вимог щодо руху капіталу, інвестиційних процесів і світової платіжно-розрахункової системи.. [10, с. 22]

Водночас вона змінює роль держави у розвитку національної економіки. Глобалізація світового господарства значно обмежує можливості урядів у регулюванні економічних процесів, що впливає на рівень зайнятості та макроекономічну стабільність.

В умовах зростання глобалізації світового господарства класичні інструменти національної економічної політики, призначені для активізації економічного зростання та стримування кризових явищ в економіці, значною мірою втрачають свою дієвість. ТНК та фінансова децентралізація узалежнюють держави від процесів, що відбуваються на світових ринках, і нерідко зумовлюють негативний вплив на економіку окремих країн.

Глобалізація має об'єктивне підґрунтя і є закономірним процесом, що базується на:

- революції в інформаційних технологіях;
- принципах ліберальної демократії;
- тотальній взаємозалежності та взаємозв'язку всіх складових елементів світового господарства. [3, с. 43,45]

Сучасна глобалізація є складним і неоднозначним процесом, що має такі характерні риси:

Зростання міжнародного руху капіталу є ключовим фактором глобальної економіки. Лібералізація фінансових ринків і вільне переміщення інвестицій сприяють стрімкому зростанню обсягів транскордонного капіталу, що випереджає темпи зростання торгівлі та виробництва. Знання стають ключовим ресурсом суспільного розвитку, а значення інтелектуального компонента людського капіталу зростає.

За даними Світового банку, фізичний капітал наразі становить лише 16 % загального світового багатства, 20 % припадає на природні ресурси, а переважну частку – 64 % – складає людський капітал. [6, с. 291].

Такого співвідношення «капіталу» ніколи раніше не спостерігалось – поглиблення інтернаціоналізації виробництва, а не обміну, яке має прояв у тому, що у створенні кінцевого продукту беруть участь виробники багатьох країн світу одночасно;

– глобалізація виробничих сил завдяки складникам міжнародної кооперації та

спеціалізації, що об'єднують розрізнені господарські одиниці в систему виробництва та споживання; посилення інтернаціоналізації обміну завдяки інтернаціоналізації міжнародного поділу праці; зростає роль сфери послуг; формування глобальної інфраструктури, яка виводить міжнародне співробітництво на нові рівні; збільшення масштабів міграції робочої сили в міжнародному масштабі.

Проте сучасний етап глобалізації супроводжується і негативними тенденціями. Так, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) зафіксувала уповільнення темпів зростання ВВП розвинених країн через вплив глобальної економічної кризи, що підтверджує слова Алана Грінспена: «Сучасна рецесія є однією з наймасштабніших з 1980-х років». [7, с. 428].

В сучасних умовах розвитку світового господарства поступово відбувається перетворення світової економіки на глобальну, перехід на якісно новий етап її розвитку, якому притаманні такі основні функціональні блоки:

- глобальне виробництво;
- глобальна система просування товарів, послуг, сировини та обміну результатами інтелектуальної діяльності;
- глобальна фінансова система;
- глобальні ринки капіталів, праці, інформації, інновацій тощо.

Системоутворюючим елементом глобальної економіки виступає світовий ринок, який у своїй ідеальній формі має функціонувати як саморегульована система балансування попиту і пропозиції. Глобальний попит відображає потреби й фінансові можливості сукупного споживача у

придбанні товарів і послуг за міжнародними цінами без обмежень щодо асортименту чи території. При цьому відбувається гомогенізація споживчих вимог під впливом глобальних торгових марок і брендів, а глобальний ринок насичується стандартизованими товарами і послугами, чому сприяє усунення торговельних бар'єрів, зокрема, у межах СОТ; гармонізація законодавства, а саме, із захисту об'єктів інтелектуальної власності; розвиток інформаційно-рекламних технологій; глобальна консолідація бізнесу. [13, с. 114].

В умовах сучасної глобальної економіки, що характеризується посиленням взаємозалежності та відкритості національних ринків, традиційні закони попиту та пропозиції діють радше як тенденція, а не абсолютний механізм. Це призводить до модифікації ринкового ціноутворення та поступового вирівнювання внутрішніх цін національних ринків із цінами світового ринку. В сучасних умовах внутрішні ціни на більшість ресурсів і товарів визначаються не попитом і пропозицією, а ціновою політикою найбільших західних ТНК. В глобалізованій економіці при переважанні ринків недосконалої конкуренції основним регулятором ціноутворення в межах національних ринків стають ціни світового ринку, які формуються під визначальним впливом транснаціональних олігополій. Характерним прикладом є ціни на енергоносії, металургійну продукцію, зерно та інші стратегічно важливі, базові товари.

Глобалізація в наші дні проявляє свою складність і неоднозначність та володіє такими рисами:

– посилення міжнародної інтеграції капіталу – загальна лібералізація ринкових механізмів та фінансових потоків створює основу для розвитку глобальної економіки. Обсяги міжнародного руху капіталу, зокрема прямих інвестицій між країнами, зростають швидше, ніж темпи зовнішньої торгівлі та промислового виробництва. Знання стають основою багатства суспільства, змінюється роль інтелектуального складника людського капіталу.

– глобалізація виробничих сил завдяки складникам міжнародної кооперації та спеціалізації, що об'єднують розрізнені господарські одиниці в

систему виробництва та споживання; посилення інтернаціоналізації обміну завдяки інтернаціоналізації міжнародного поділу праці; зростає роль сфери послуг; формування глобальної інфраструктури, яка виводить міжнародне співробітництво на нові рівні; збільшення масштабів міграції робочої сили в міжнародному масштабі. [5, с. 27]

Сучасні тенденції світового розвитку характеризуються активним впровадженням передових науково-технологічних досягнень, що стимулюють структурні зміни в економіці та розвиток високотехнологічного виробництва. Умови глобального ринку диктують необхідність розширення міжнародної співпраці України, особливо з Європейським Союзом, як важливого інструменту підвищення її конкурентоспроможності та подальшого розвитку на основі інноваційних підходів. Шлях асоційованого члена Євросоюзу, яким нині рухається Україна, означає можливість пришвидшення модернізаційних зрушень в економіці на засадах подальшого зміцнення конкурентних переваг і використання потенціалу ЄС як прискорювача економічного зростання. Водночас міжнародний та вітчизняний досвід підтверджує, що євроінтеграційні процеси не відбуваються без проблем. Українська економіка вже зіткнулася з викликами адаптації до європейських стандартів, включаючи гармонізацію технічних регламентів, освоєння ринку ЄС, фінансування вітчизняних експортерів та залучення іноземних інвестицій. [15, с. 44]

1.3. Наслідки глобалізації для світової економіки

Глобалізація – складний і багатовимірний процес, що має неоднозначний і суперечливий вплив на світову економіку, міжнародну безпеку та розподіл економічних вигод і загроз між державами. [2, с. 45]

Критика глобалізації будується на невизнанні її сприятливих наслідків і наголошенні на тому, що сили, які стоять за глобальними економічними трансформаціями, виступають проти використання глобальних регуляторних інструментів, сприяють створенню транс національних утворень, дії яких

підривають стабільність державних соціальних структур, не відповідають суспільним потребам і є абсолютно неконтрольованими. Критичні зауваження до глобалізаційних процесів відображають різні наукові підходи:

1. Зокрема, глобалізація спричиняє стратифікацію світової спільноти: не всі інтеграційні процеси мають об'єднуючий характер, адже провідні країни продовжують зберігати й захищати свій політичний та економічний потенціал. Інформаційна революція не усунула соціально-економічні диспропорції між країнами. У світовій економіці відбувається посилена маргіналізація країн, що розвиваються, – тобто розвинені країни, по суті, залишають переважну більшість людства поза межами економічного прогресу. [15, с. 288]

2. Баланс сил між ключовими регіональними блоками – Північною Америкою, Європою та Східною Азією – залишається напруженим, а національні уряди продовжують відігравати важливу роль в економічних процесах. Процеси інтернаціоналізації, попри їхню глобальну природу, залишаються під контролем держав, які визначають напрями подальшої лібералізації. Таким чином, глобалізація не усуває економічну нерівність, а навпаки – поглиблює її. Вона створює додаткові переваги для транснаціональних корпорацій, у той час як малий та середній бізнес, менш інтегрований у новітні технологічні процеси, стикається з труднощами у конкуренції. [26, с. 9]

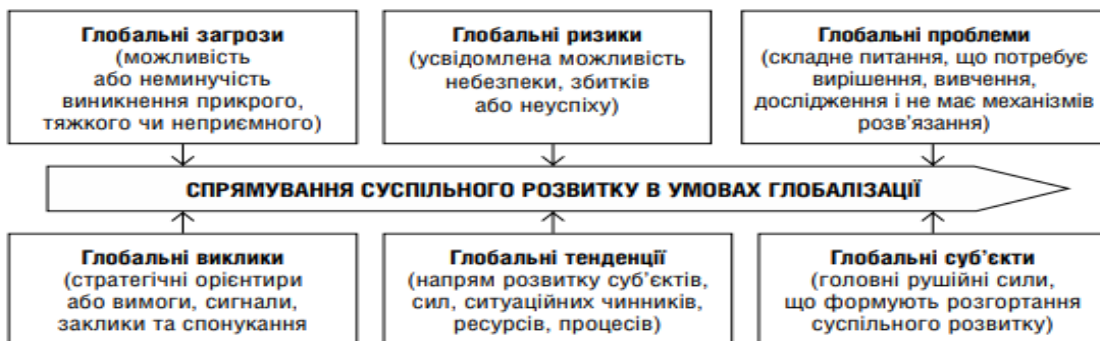
3. Неконкурентоспроможність. У провідних країнах світу ефективність виникає в досить великих зонах виробництва, які внаслідок відкриття кордонів стають неконкурентоспроможними для зарубіжних експортерів, здатних демонструвати нижчий рівень витрат. [33]

4. При цьому створення вільного ринку товарів є більш доцільним, ніж повна лібералізація руху капіталу, який потребує державного контролю, зокрема за валютними курсами.

Недоліки глобалізації включають соціальну нерівність, екологічну деградацію, скорочення робочих місць у промислово розвинених країнах через переміщення виробництва, послаблення конкурентоспроможності

підприємств, загрозу культурній самобутності та посилення впливу глобального інформаційного простору на національні традиції. [15, с. 110-111]

Аналіз чинників соціально-економічного розвитку країн і регіонів залишається одним із ключових завдань науки. Глобалізація формує єдиний світовий простір – економічний, соціальний, освітній та науковий – з універсальними факторами впливу. У ХХІ ст. суспільний розвиток визначається впливом глобальних факторів, які зазнають перманентної трансформації. Це – глобальні загрози, глобальні ризики, глобальні проблеми, глобальні виклики, глобальні тенденції та глобальні суб'єкти. (рис. 1.1)

Рис. 1.1. Глобальні фактори спрямування суспільного розвитку [15, с. 228]

Глобальні загрози. У зв'язку із розгортанням глобалізаційних процесів почали формуватися глобальні загрози – небезпечні процеси, явища, ситуації, які шкодять або можуть заподіяти шкоду здоров'ю, безпеці, добробуту, життю всього людства і потребують усунення. За даними ООН, Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), головними загрозами сталого розвитку людства є: глобальне зниження енергетичної безпеки; порушення балансу між біологічними можливостями Землі та потребами людства у біосфері в контексті зміни демографічної структури світу; наростаюча нерівність між людьми та країнами на Землі; поширення глобальних хвороб; дитяча смертність; зростання корупції; обмеженість доступу до питної води; глобальне потепління; державна нестабільність; глобальні зміни клімату й природні катастрофи.

Глобальні ризики. Глобальні ризики тісно пов'язані із загрозами світового масштабу. Вони являють собою невизначені події чи умови, що

можуть мати значний негативний вплив на цілі країни або галузі протягом найближчого десятиліття. До найбільших сучасних загроз належать: зміна клімату, поширення зброї масового ураження, водні катастрофи, неконтрольована міграція та цінові коливання на енергоресурси. Глобальні виклики вимагають стратегічних заходів із захисту соціально-економічних систем. Геополітичні аспекти посідають чільне місце серед глобальних ризиків. Глобальні ризики вже не один рік залишаються значним фактором суспільного розвитку через їх вплив на економічну динаміку, у т. ч. фінансові кризи. Мається на увазі високе структурне безробіття і неповна зайнятість, також до цього додається глибока соціальна нестабільність. Глобальні ризики потенційно впливають на суспільство та вимагають захисту соціально-економічної сфери на перспективу. Глобальні проблеми. Глобальні ризики та загрози призводять до виникнення глобальних проблем суспільного розвитку. Глобальні проблеми — це явища, питання та ситуації, які є недостатньо вивченими, викликають інтерес і залишаються актуальними. Вони створюють значні труднощі чи загрози для людства, потребують розв'язання й регулювання, але не мають універсальних методів вирішення на глобальному рівні. До наявних глобальних проблем суспільного розвитку насамперед необхідно віднести: обмеженість знань про світобудову, витоки цивілізації, призначення і роль людини; відсутність дієвих механізмів прогресивного розвитку людства; неможливість запобігання дисбалансам у демографічних, економічних, соціальних і управлінських процесах, які призводять до конфліктів і війн; негативний техногенний вплив на середовище системи людської життєдіяльності; нестача ресурсів; необхідність опанування і задіяння нових технологій.

Глобальні виклики формуються під впливом світових соціально-економічних тенденцій. Вони водночас є результатом невирішених проблем, що загострюють соціальну нестабільність, і прагненням людства до покращення життєвих умов та забезпечення стабільного майбутнього. Виклики зумовлюються, головним чином, двома причинами. По-перше, це

невирішеність, загострення та збільшення кількості поточних проблем і загроз у суспільстві, що ускладнює якість людської життєдіяльності. По-друге, це прагнення людей поліпшити власний побут, продовжити свій рід та забезпечити гідне майбутнє нащадкам. Тобто люди, з одного боку, вимушено, а з іншого – за власним бажанням визначають стратегічні орієнтири, яких хочуть досягти та яку вигоду отримати.

Глобальні тенденції. Вищенаведені глобальні загрози, ризики, проблеми та виклики суспільного розвитку зумовлюють формування та розгортання глобальних тенденцій. Сучасні глобальні тенденції включають інтернаціоналізацію, соціалізацію, інтеграцію, урбанізацію, регіоналізацію, а також такі процеси, як економічна поляризація, активізація інноваційної діяльності та посилення конкуренції на світовому ринку. стратифікація суспільства, поглиблення міжнародного поділу праці у напрямках спеціалізації та кооперування виробництва, концентрація управління тощо.

Глобальні суб'єкти. На глобалізаційний вектор суспільного розвитку все більший вплив здійснюють глобальні суб'єкти. Це міжнародні організації, держави-лідери, регіональні економічні та фінансові організації, потужні ТНК, інституціональні інвестори (пенсійні та інвестиційні фонди, страхові компанії), великі міста, відомі особистості (найзаможніші власники, ієрархи релігійних конфесій, члени королівських родин, топ-менеджери великих компаній, впливові політики, провідні науковці, кримінальні авторитети, керівники орденів і товариств, а також відомі спортсмени, артисти, митці й інші особи, які мають владу та вплив на світовий розвиток). [15, с. 228-236]

Україна відчула вплив глобалізації вже з перших років незалежності, коли її економіка та суспільна сфера стали відкритими для світу. З одного боку, її шанси скористатися перевагами глобалізації зростають, але з іншого – вона стає відкритішою для нових глобалізаційних загроз. До них Україна, як молода держава, не підготовлена й найчастіше – від них не захищена.[4, с. 233]

У зв'язку зі змінами в міжнародних відносинах з'являється небезпека прояву негативних сторін процесу регіоналізації та глобалізації. Глобалізація

як двоїстий процес поєднує як об'єктивні економічні закономірності, так і суб'єктивний вплив провідних держав, що формують світову політику. Саме тому існують різні оцінки її позитивного та негативного впливу. Це пояснюється різним ступенем розвитку національних економік різних країн. У результаті цього процесу, які є позитивними для функціонування національного господарства високорозвинених країн в умовах глобалізації, можуть згубно впливати на економіки країн, що розвиваються. [10, с. 22]

Вплив глобалізації на економіку є неоднозначним: з одного боку, вона сприяє міжнародному поділу праці, розширюючи можливості для країн-учасниць, з іншого – загострює конкуренцію між ними, що може ускладнювати економічний розвиток, спричиняють маніпулювання величезними фінансовими й інвестиційними ресурсами, що становить реальну загрозу для країн із низьким та середнім рівнем розвитку.

Соціально-економічні наслідки глобалізації світової економіки для більш розвинутих країн. Для цієї групи країн більшою мірою проявляються позитивні аспекти:

1. Зростання обсягів зовнішньої торгівлі в результаті поглиблення спеціалізації країн. Оскільки національні корпорації промислово розвинених країн володіють сучасними технологіями та ефективним менеджментом, лібералізація торгівлі сприяє розширенню ринків збуту і, як наслідок, обсягів зовнішньої торгівлі країн.

2. Розширення впливу національного капіталу на закордонні ринки. Ринки капіталу розвинених країн, як правило, характеризуються надлишком капіталу та низькою дохідністю його використання в той час, коли в менш розвинених країнах спостерігається дефіцит капіталу та, відповідно, висока дохідність його використання. Лібералізація інвестиційної політики сприяє розширенню діяльності національного капіталу розвинених країн на міжнародних ринках та підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів.

3. Доступ до ресурсів інших країн. Лібералізація ринків ресурсів, що

супроводжує процеси глобалізації, дає змогу ТНК промислово розвинутих країн отримати доступ до більш дешевих та більш дефіцитних ресурсів, насамперед природних, людських, науково-технічних та інших.

4. Використання переваг міжнародного поділу праці та в результаті цього оптимізація виробничо-господарських комплексів національних ТНК і, як наслідок, підвищення їх конкурентоспроможності.

В той же час, поряд із позитивними, можна виділити ряд негативних наслідків глобалізаційних процесів для розвинутих країн, а саме:

1. Неконтрольована імміграція некваліфікованої робочої сили спричиняє значні фінансові, соціальні та політичні виклики для промислово розвинених країн. Водночас транснаціональні корпорації використовують офшорні юрисдикції для мінімізації податкового навантаження, що впливає на наповнення бюджетів країн базування. Тому, незважаючи на посилення процесів глобалізації у світі, сучасний ринок праці характеризується обмеженням режиму в'їзду громадян з боку розвинених країн.

2. Зниження податкових надходжень та зменшення рівня контролю за фінансовим сектором. ТНК, активно використовуючи офшорні зони, легально знижують рівень оподаткування в країнах, де вони базуються, акумулюючи фінансові ресурси в податкових гаванях. Високий рівень ліквідності та прозорості фінансових ринків сприяє швидкому перетіканню капіталу під впливом спекулятивних очікувань, що негативним чином може відобразитися на фінансовій системі тієї чи іншої країни.

3. Поширення тероризму, транснаціональної злочинності. Відкритість ринків та інтенсифікація міграційних процесів спричиняють терористичні та кримінальні загрози для окремих країн.

В цілому глобалізаційні процеси, в основному мають позитивний вплив на промислово розвинені країни, що зумовлено їх великим виробничо-технічним та фінансово-економічним потенціалом. У той же час соціально-економічні наслідки для менш розвинених країн доволі суперечливі і більшою мірою проявляються негативні аспекти.

Соціально-економічні наслідки глобалізації світового господарства для менш розвинених країн.

Позитивні аспекти:

1. Зростання ринків збуту продукції національних підприємств. Хоча це переважно сировинні ресурси та напівфабрикати, однак таке дає змогу в результаті спеціалізації збільшити доходи місцевих підприємств.

2. Залучення інвестицій. Менш розвинені країни в основному характеризуються дефіцитом інвестиційних ресурсів. Глобалізація сприяє залученню іноземних інвестицій, що стимулює розвиток національного виробництва, створення робочих місць і зростання податкових надходжень. Однак водночас вона може призвести до банкрутства неконкурентоспроможних підприємств, зростання безробіття та соціальної напруженості.

3. Долучення до новітніх технологій. Характерною особливістю країн, що розвиваються, є низький науково-технічний рівень їх розвитку. Вкладання прямих іноземних інвестицій сприяє інтеграції цих країн у сучасні науково-технічні досягнення, якими володіють ТНК,

4. Доступ до дефіцитних ресурсів із інших країн. Глобалізація сприяє більш рівномірному розподілу ресурсів у межах світового господарства та кращому забезпеченню дефіцитними ресурсами та капітальними товарами за рахунок їх імпорту з інших країн.

5. Зростання конкуренції, що сприяє підвищенню ефективності національних виробників, покращенню якості товарів та послуг, розширенню асортименту, зниженню цін на продукцію.

У той же час можна виділити ряд негативних аспектів, серед яких:

1. Банкрутство окремих неконкурентоспроможних виробників та цілих галузей промисловості в результаті зносу основних фондів, низького науково-технічного потенціалу, неефективного менеджменту і, як наслідок, зростання безробіття, соціальної напруги та податкових надходжень.

2. Вилучення ресурсів із країни. В результаті використання механізмів

трансфертного ціноутворення ТНК вилучають із приймаючих країн природні ресурси за зниженими цінами. Вилученню такого підлягають інтелектуальні та фінансові ресурси менш розвинених країн.

3. Достатньо високий рівень залежності економіки країни від зовнішньоекономічної кон'юнктури та неспроможність уряду ефективно впливати на динаміку макроекономічних показників.

4. Нівелювання національних звичаїв та традицій. В умовах поглиблення інтеграційних процесів створюється глобальний інформаційний простір, в якому починають домінувати мова, культура, шоу-бізнес, кінематограф найбільш економічно розвинених націй планети. В результаті цього менш економічно розвинені нації поступово втрачають культуру та національну самобутність шляхом долучення до загальносвітової культури, а по суті до культурних надбань найбільш розвинених країн.

Загалом для менш розвинених країн світу позитивні аспекти глобалізації проявляються меншою мірою, а негативні – більшої порівняно з найрозвиненішими націями. [2, с. 46-49]

Висновки по розділу 1

Отже, можна зробити висновок, що процес глобалізації – це процес, в якому підприємства, організації, корпорації та країни об'єднуються та починають працювати разом в міжнародному масштабі. Найчастіше процес глобалізації зустрічається в економічному контексті, але він також впливає на культуру та політику країн. В цілому, якщо, проаналізувати думки аналітиків, стосовно глобалізації, можна сказати, що глобалізація для країн, які розвиваються, буде мати позитивний вплив, а саме, буде підвищувати рівень життя країни. Але деякі вчені та аналітики, попереджають, що процес глобалізації може мати, також, і негативний вплив на економіку підприємства або країни.

В результаті глобалізації, світ став тим місцем, де обмін інформацією відбувається миттєво і незалежно від того, де ви знаходитесь. Можна сказати,

що кордони між країнами почали і продовжують руйнуватися для того, щоб забезпечити міцний зв'язок та взаємозалежність економік.

Щодо впливу глобалізації на стабільність національної безпеки, можна сказати, що цей вплив є неоднозначним. З одного боку, процес глобалізації сприяє наданню усім суб'єктам світогосподарських відносин майже однакових умов діяльності на ринку та збільшує їх шанси на ефективність розвитку завдяки використанню переваг вільного переміщення капіталу та виходу на міжнародні джерела збуту товарів і послуг, з іншого боку, підвищує диференціацію доходів національних економік.

З приводу впливу глобалізації на економічний суверенітет держав, можна сказати, що вплив є негативним. Головними напрямками обмеження суверенітету в умовах процесу глобалізації є: часткова втрата контролю за діяльністю суб'єктів національного господарства; некерованість потоку інформації і технологій, відмінність в рівнях інтегрованості держав у світовому економічному просторі.

Отже, зміст економічної глобалізації зводиться до трансформаційних процесів, які відбуваються в сучасних умовах в світовій економіці, в результаті це призводить, до швидкого інтегрування світу в єдиний економічний простір.

Можна зробити висновок, що процес глобалізації – це фактично процес інтеграції, розгортання єдиних комунікацій та глобальної інформатизації. Завдяки, яким кордони між державами зникають. Глобалізація економіки – одна з провідних складових глобалізації, тенденція інтеграції світового господарства в єдиний економічний простір. Глобалізація передбачає процес розвитку міцних культурно-політичних та виробничо-господарських взаємозв'язків між національними економіками країн.

РОЗДІЛ 2

УКРАЇНА В СУЧАСНІЙ ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

2.1. Вплив глобалізаційних процесів на українську економіку

Глобалізація є незворотним процесом, який змінює економічні та соціальні системи, посилюючи взаємозалежність між країнами, корпораціями та фінансовими структурами. По-перше, це процес інтернаціоналізації, що веде до поглиблення співробітництва і посилення взаємозалежності між країнами, багатонаціональними та транснаціональними корпораціями. По-друге, це розвиток науки і техніки, який докорінно змінює усю систему соціально-економічних відносин, організаційно-економічних зв'язків, транспортних систем й інформаційних технологій і являє собою якісно новий технологічний рівень комунікаційних зв'язків, фінансових потоків і трансакцій. Глобалізація здебільшого торкнулася фінансового сектору і призвела до формування глобальних фінансових ринків. В умовах глобалізації різні спільні підприємства, іноземні філії, іноземні компанії та дочірні підприємства співіснують з традиційними корпоративними структурами та процесами, такими як експорт товарів, продаж ліцензій і передача брендів (франчайзинг). Крім того, з'явилися нові форми міжфірмової співпраці. [18, с. 15]

Україна відчула вплив глобалізації вже з перших років незалежності, коли її економіка та суспільна сфера стали відкритими для світу. З одного боку, її шанси скористатися перевагами глобалізації зростають, але з іншого – вона стає більш відкритою для нових глобалізаційних загроз. До них Україна, як молода держава, не підготовлена й найчастіше – від них не захищена. [11, с. 289]

Вплив глобалізаційних процесів має як позитивні, так і негативні аспекти на економіку України. Позитивні аспекти очевидні:

- можливість брати активну участь у дискусіях щодо регулювання

міжнародних економічних відносин;

– зниження витрат на ведення бізнесу за кордоном та підвищення цінової конкурентоспроможності українських виробників. Як наслідок, наша країна виконує одну з головних умов поглиблення відносин з Європейським Союзом (ЄС) та захисту інтересів держав і компаній відповідно до міжнародних процедур і протоколів. Однак глобалізація має й негативний бік. Конфлікти, спричинені глобалізацією, часто пов'язані з нерівномірним розподілом економічних вигод між країнами, що може призводити до політичної нестабільності. Зростання добробуту та інтеграції в одних країнах може призвести до більшої економічної залежності та незахищеності в інших, і навіть до посилення політичної нестабільності. Критики глобалізації, як правило, вважають, що глобалізація призвела до зростання бідності. Вони також вважають, що глобалізація руйнує культурну ідентичність й погіршує навколишнє середовище. Сили, які найчастіше асоціюються з глобалізацією, загрожують стабільності деяких країн у короткостроковій перспективі й посилюють соціальну та економічну напруженість.

На початку XXI століття спостерігалася тенденція до інтеграції економік розвинутих країн з економіками країн, що відстають, шляхом прямих інвестицій, зменшення торговельних бар'єрів та інших економічних реформ, а в багатьох випадках також через імміграцію.

Загалом індекс глобалізації базується на трьох вимірах або основних наборах показників: економічних, політичних і соціальних. За допомогою цих трьох вимірів загальний індекс глобалізації намагається оцінити поточні економічні потоки, економічні обмеження, дані про потоки інформації, дані про особисті контакти та дані про культурну близькість у досліджуваних країнах. Загалом глобалізація знизилася у 2020 році через спалах COVID-19, але дещо зросла у 2021 році, хоча вона все ще була нижчою за рівень до пандемії. [19, с. 29]

Оцінка конкурентоспроможності країн на глобальному рівні здійснюється за допомогою міжнародних рейтингів, таких як Індекс розвитку

людського потенціалу, Індекс процвітання Legatum, Індекс глобалізації KOF та інші, які вимірюють різні аспекти економічного та соціального розвитку.

Найбільш поширеними та повними є: індекси глобалізації (KOF Index of Globalization); глобальний індекс миру (Global Peace Index, GPI); індекс легкості ведення бізнесу (Ease of doing business Index); індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom); індекс свободи преси (Press Freedom Index, PFI); індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index); індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI); індекс розвитку людського потенціалу, ІРЛП (Human Development Index, HDI); індекс якості життя (Quality of Life Index); індекс процвітання країн світу Legatum.

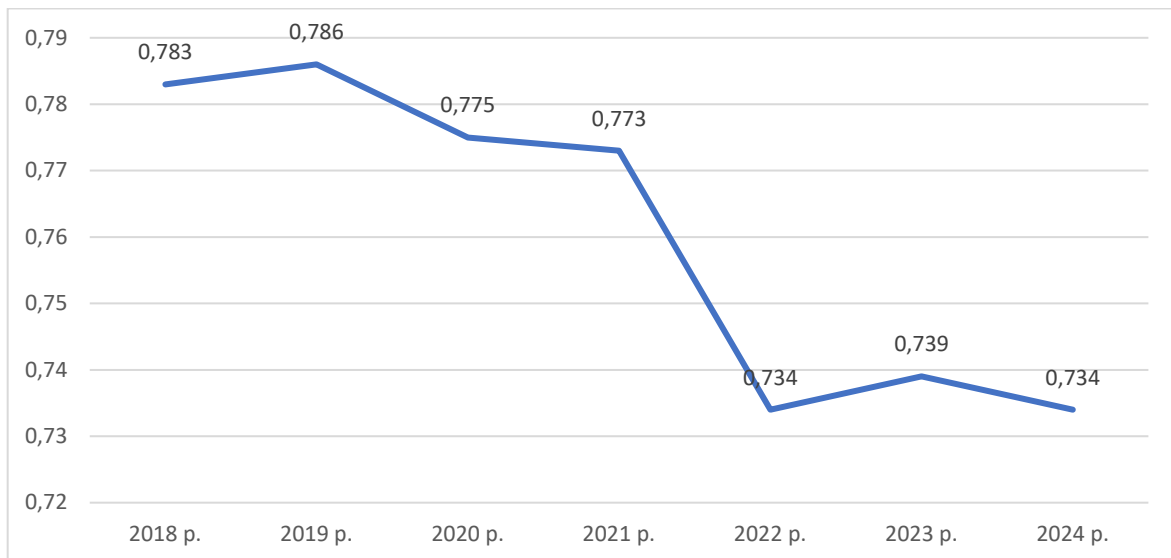
Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП) — один із найпоширеніших показників для вимірювання рівня людського розвитку, створений та впроваджений у системі ООН. Це комплексний індикатор, що відображає середні досягнення країни за трьома ключовими аспектами: тривалістю життя як показником здоров'я та довголіття населення, рівнем освіти та матеріальним добробутом, знання, які вимірюються рівнем освіти (грамотності) дорослого населення і сукупним валовим коефіцієнтом людей, які вступили в початкові, середні та вищі навчальні заклади; гідний рівень життя, який оцінюється ВВП на душу населення. [3, с. 539]. Індекс розвитку людського потенціалу України представлено в таблиці 2.1.1

Таблиця 2.1.1

Індекс розвитку людського потенціалу України

Індекс розвитку людського потенціалу	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.
	0,783	0,786	0,775	0,773	0,734	0,739	0,734

Створено на основі джерела [21]

Рис.2.1.1 Динаміка розвитку людського потенціалу

Розглядаючи рисунок 1, можна сказати, що індекс розвитку людського потенціалу України у 2018 р. до 2019 р. і у 2022 р. до 2023 р. має тенденцію до збільшення. Починаючи з 2019 р. до 2022 р. значення індексу починає спадати. У 2022 р. і 2024 р. показник має найменше значення і складає 0,734. Найкраще значення показника становить 0,786 у 2019 р. Якщо порівняти 2019 р. з 2018 р, то у 2019 р. показник збільшився на 0,003, потім після спаду, показник становить 0,734 у 2022 р., що є на 0,052 менше ніж у 2019 році. У 2023 р., ми бачимо невелике зростання на 0,005, а потім показник знову зменшується до 0,734.

Індекс якості життя — це показник, що відображає рівень добробуту населення в певному місті чи країні. Він формується на основі різних факторів, які впливають на комфорт і умови проживання, зокрема купівельну спроможність, екологічну ситуацію, доступність житла, вартість життя та рівень безпеки. Використовується для порівняння територій, причому його вищі значення свідчать про кращу якість життя. До його складових входять такі показники, як рівень доходів і безробіття, економічна стабільність, якість освіти, стан довкілля, кліматичні умови, дотримання громадянських прав та загальний рівень щастя населення.. [31] В таблиці 2.1.2. представлені показники індексу якості життя в Україні.

Таблиця 2.1.2

Індекс якості життя

	2016р.	2017р.	2018р.	2019 р.	2020р.	2021р.	2022р.	2023р.	2024 р.
Індекс якості життя	85,6	87,5	96,0	102,3	104,8	107,4	111,9	112,5	107,2
Ранг	52	59	57	62	65	59	59	59	65

Створено на основі джерела [31]

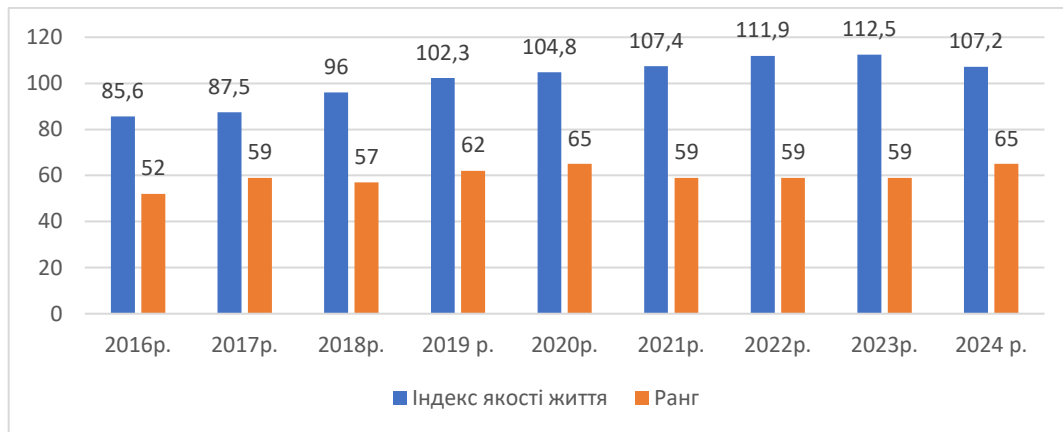

Рис. 2.1.2. Динаміка якості життя в Україні

На основі рисунку 2, можна зробити висновок, що найкращий показник індексу якості життя в Україні складає 112,5 у 2023 році і займає 59 місце в загальному рейтингу країн світу. Найгірший показник індексу складає 85,6 у 2016 році. Також, ми бачимо, що показник індексу якості життя з 2016 р. по 2023 р. має тенденцію до збільшення, це означає, що якість життя з кожним роком ставала кращою. В 2024 році порівнюючи з 2023 р., індекс зменшився на 5,3, але порівнюючи з 2016 р., рівень якості життя все одно є кращим.

Індекс процвітання Legatum (The Legatum Prosperity Index) — це комплексний показник, що оцінює рівень благополуччя та процвітання країн. Вперше дослідження було проведене у 2006 році британським аналітичним центром *The Legatum Institute*, який є частиною міжнародної інвестиційної групи *Legatum*. Показники індексу базуються на аналізі статистичних даних, соціологічних дослідженнях та експертних оцінках. Статистичні дані, які використовуються в рейтингу, отримані від Організації Об'єднаних Націй, Світового банку, Організації Економічного співробітництва та розвитку,

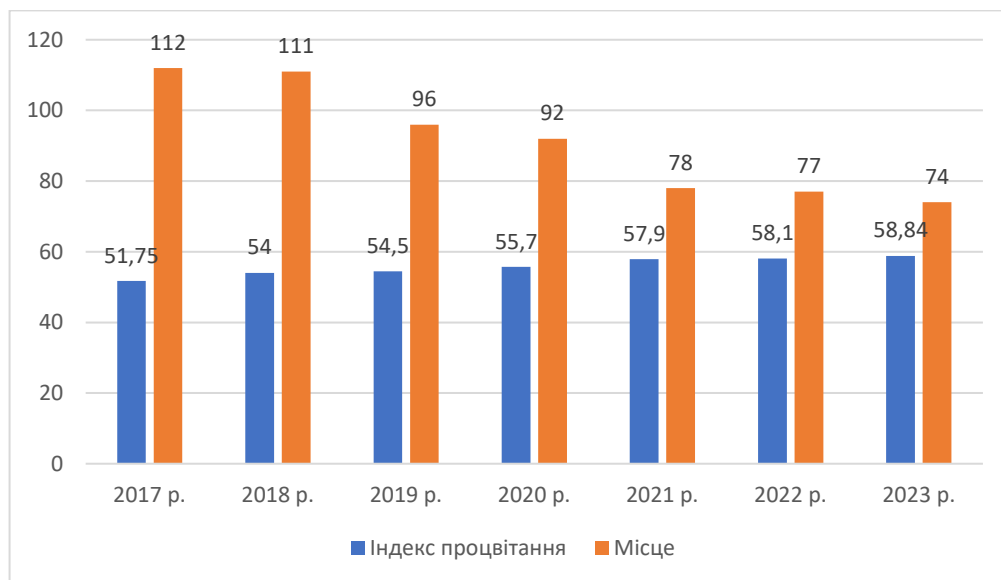
Всесвітньої Торгової організації, Gallup, Economist Intelligence Unit, IDC, Pyramid Research та інших інститутів. До редакційної ради видання Індексу входять представники низки провідних університетів і дослідницьких центрів. [30, с. 71]. В таблиці 2.1.3. представлені показники індексу процвітання України в період з 2017 по 2023 рр.

Таблиця 2.1.3

Індекс процвітання життя

	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Індекс процвітання	51,75	54,0	54,5	55,7	57,9	58,1	58,84
Місце	112	111	96	92	78	77	74

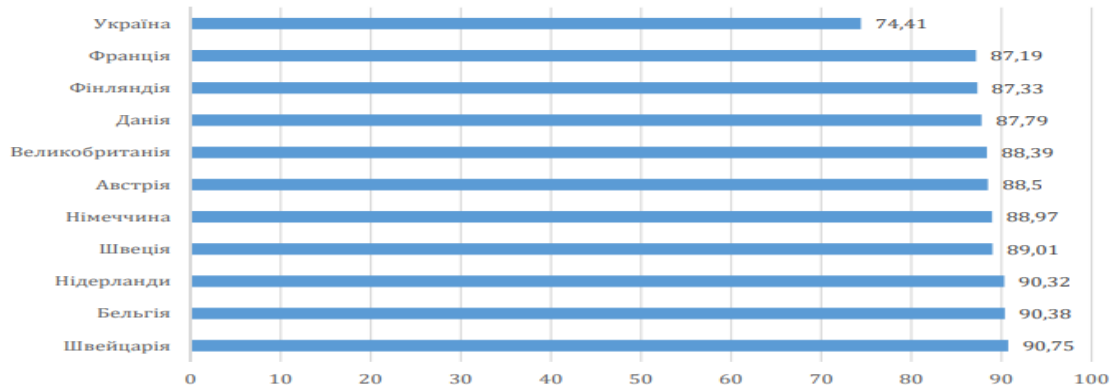
Створено на основі джерела [27]

Рис. 2.1.3. Динаміка процвітання в Україні в період 2017-2023 рр.

Розглядаючи рис. 3., можна зробити висновок, що протягом 2017-2023 рр. Україна має тенденцію покращення рівня процвітання країни. Найгірший показник індексу в 2017 р. і він складає 51,75, що є на 7,09 менше ніж у 2023 р. Отже, протягом 7ми років, Україні піднялась на 38 позицій (з 112 місця на 74). Індекс глобалізації КОФ вимірює рівень глобалізації різних країн світу. У 2023 році він був розрахований на основі даних за 2021 рік. Індекс складається з трьох ключових компонентів: економічного, соціального та політичного. Ці аспекти дозволяють оцінити рівень економічних потоків, торговельних

обмежень, інформаційного обміну, міжособистісних контактів та культурної взаємодії між країнами. У 2023 році Україна зайняла 44-е місце в рейтингу рівня глобалізації серед країн світу. (рис. 4) [17]

Рис. 2.1.4. Індекс глобалізації окремих країн світу у 2023 р.

Джерело [17]

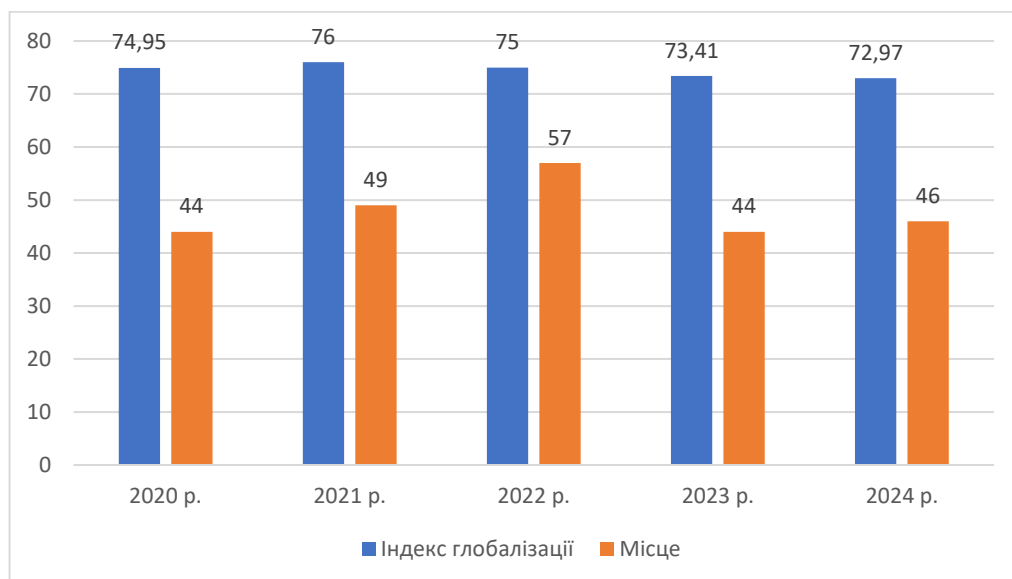
В таблиці 2.1.4 представлені показники глобального індексу України в період з 2020 по 2024 рр.

Таблиця 2.1.4

Індекс глобалізації

	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Індекс глобалізації	74,95	76,0	75,0	73,41	72,97
Місце	44	49	57	44	46

Створено на основі джерела [21]

Рис. 2.1.5. Динаміка глобалізації України

Розглядаючи рис. 5., можна побачити, що індекс глобалізації має найкращі показники у 2020 та 2023 рр. і Україна посідає 44 місце в загальному рейтингу країн. Порівнюючи 2023 р. і 2024 р., ми бачимо, що показник зменшився на 0,44, це призвело до того, що Україна опустилася на 2 сходинки в загальному рейтингу країн по індексу глобалізації.

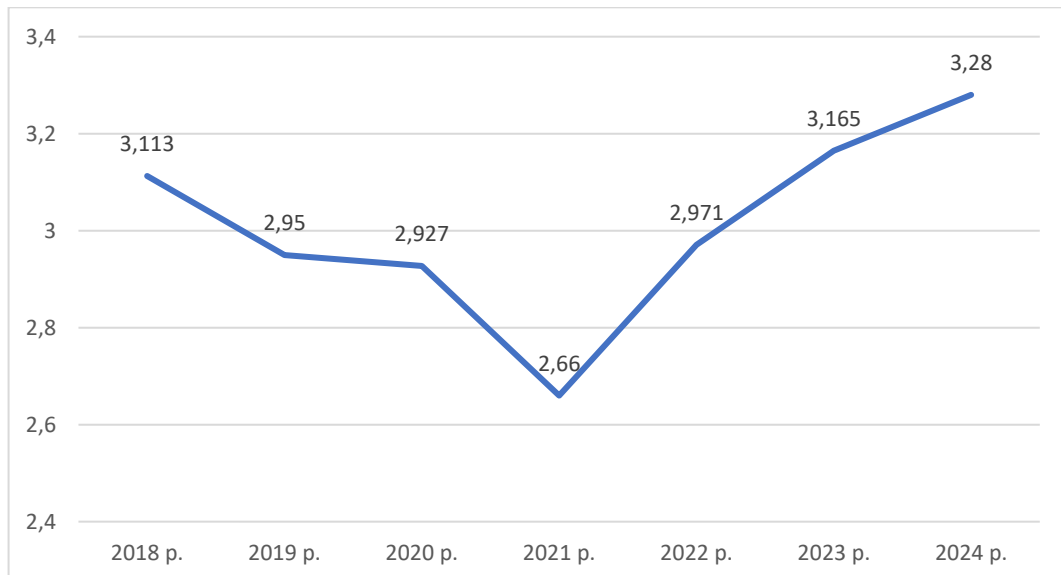
Глобальний індекс миру – це показник, розроблений економістами, який оцінює рівень безпеки життя в тій чи іншій країні. При розрахунку індексу миру враховуються як внутрішні, так і зовнішні фактори. Внутрішніми факторами є: рівень насилля та злочинність, а зовнішніми – міжнародні відносини країни, витрати на військові потреби, тощо. В таблиці 2.1.5. представлені показники індексу миру України протягом 2018-2022 р.р.

Таблиця 2.1.5

Глобальний індекс миру України

Глобальний індекс миру	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.
	3,113	2,950	2,927	2,66	2,971	3,165	3,28
Місце	152	150	148	143	153	157	159

Створено на основі джерела [22]

Рис. 2.1.6. Динаміка зміни індексу миру України

Роздивляючись рис. 6., ми бачимо, що індекс миру України у 2021 році складає 2,66, що є найменшим показником в період з 2018 по 2024 роки. На 2021 р. країна посідає 143 місце у світі за індексом миру. З 2022 р. по 2024 р.

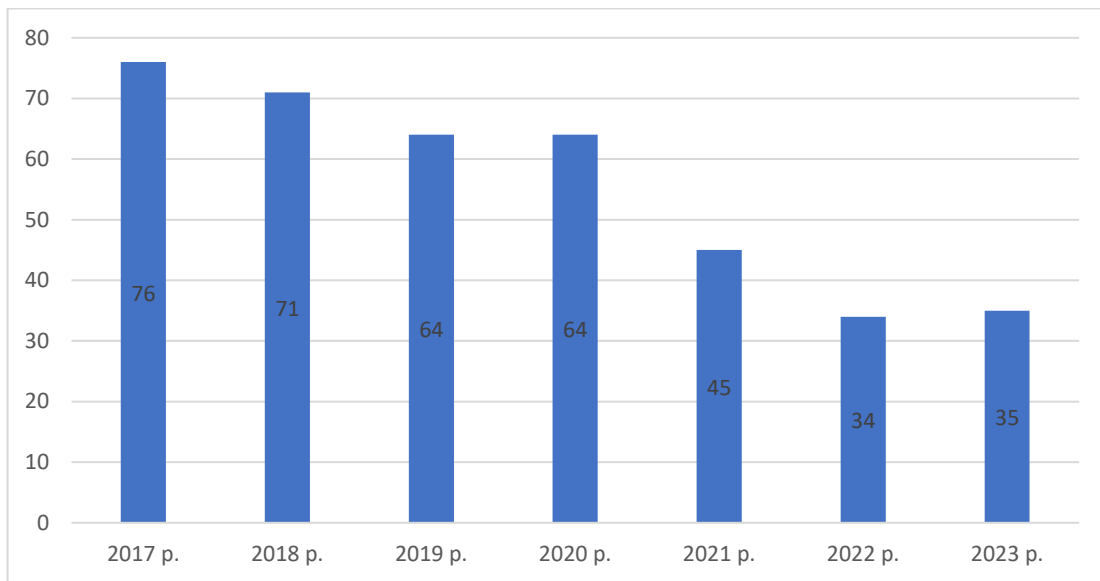
показник починає зростати, порівняно з 2021 р., в 2022 р. показник збільшився на 0,311 і країна опустилася на 10 позицій і посідає 153 місце. У 2023 р. порівняно з 2022 р., показник збільшився на 0,194 і складає 3,165. В 2024 р. показник збільшився на 0,115 порівняно з 2023 р. Погіршення рівня індексу миру в Україні, спричинене російсько-українським конфліктом, який стрімко погіршився після повномасштабного вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 року. В 2024 р. Україна посідає 159 місце у світі.

Загально визнаним інструментом для оцінювання привабливості бізнес-середовища приймаючої країни є Індекс легкості ведення бізнесу (Ease of Doing Business Index). Індекс щорічно визначається Світовим банком задля порівняння умов підприємницької діяльності між країнами світу. Вищі оцінки в Індексі свідчать про більш сприятливе та, зазвичай, простіше регулювання міжнародного бізнесу, а також сильніший захист прав власності, що створює привабливі умови для присутності в країні міжнародних корпорацій – власників прав на об'єкти інтелектуальної власності. Метою створення індексу є надання даних щодо впливу державного регулювання бізнесу на економічне зростання. Індекс легкості ведення бізнесу засновується лише на вивченні та квантифікації законів, постанов і правил, що стосуються ведення підприємницької діяльності. Індекс не враховує загальноекономічні умови, такі як інфраструктура, інфляція та злочинність. [23, с.72-73]

Таблиця 2.1.6

Індекс легкості ведення бізнесу в Україні

Індекс легкості ведення бізнесу	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
	76	71	64	64	45	34	35

Рис. 2.1.7. Динаміка легкості ведення бізнесу в Україні

Згідно з останнім щорічним рейтингом Світового банку, Україна посідає 35 місце серед 190 економік за легкістю ведення бізнесу. Рейтинг України підвищився до 64 у 2019 році з 71 у 2018 році. Середній показник легкості ведення бізнесу в Україні становив 55,57 з 2017 по 2023 рік, досягнувши найвищого за весь час показника 76 у 2017 році та рекордно низького рівня 35 у 2023 році. [24]

Дослідження національної конкурентоспроможності в рамках глобальної економіки, які здійснюються Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ), охоплюють широкий спектр питань: визначення та аналіз чинників що мають найбільший вплив на конкурентоспроможність, порівняльний аналіз відповідних показників для більшості країн світу, а також розробку рекомендацій щодо механізмів покращення конкурентоспроможності окремих країн і регіонів. Про рівень конкурентоспроможності та конкурентну позицію тієї чи іншої національної економіки в глобальній економіці дає уявлення рейтинг глобальної конкурентоспроможності, сформований на основі Індексу глобальної конкурентоспроможності. [3, с. 543]

Індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom) – це індекс, який вимірює рівень економічної свободи в країні. Даний показник оцінює, як

політичні та економічні інститути сприяють або обмежують діяльність підприємців, споживачів та інвесторів. Економічна свобода вимірюється на основі кількісних і якісних показників, які можна об'єднати у 4 категорії:

- Верховенство права (права власності, доброчесність уряду, ефективність судочинства);
- Розмір уряду (державні витрати, податковий тягар, фінансовий стан);
- Ефективність регулювання (свобода бізнесу, свобода праці, монетарна свобода);
- Відкриті ринки (свобода торгівлі, свобода інвестицій, фінансова свобода).

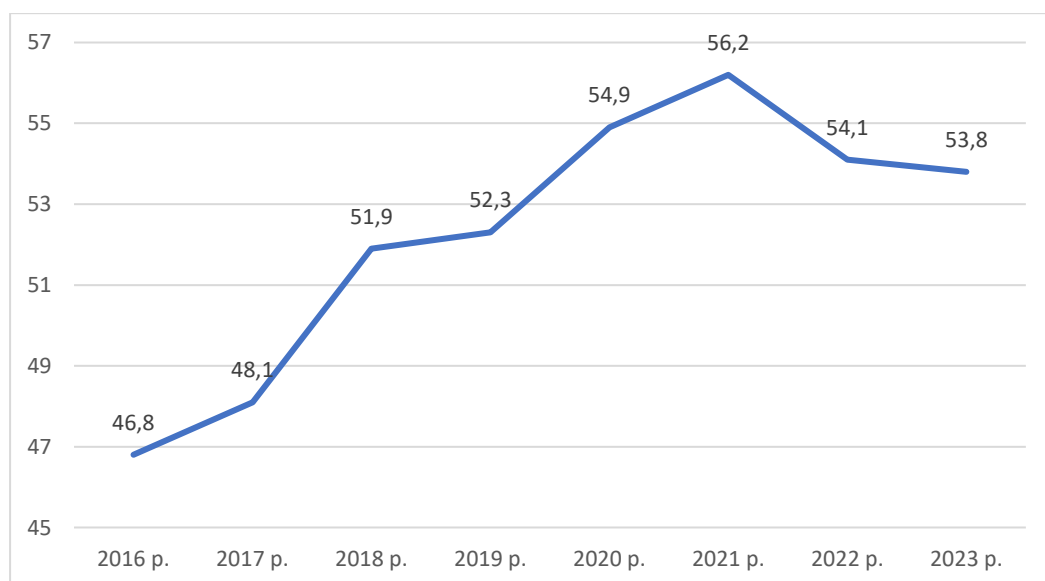
В таблиці 2.1.7 представлено загальну оцінку індексу економічної свободи України в період з 2015 по 2022 рр. [32]

Таблиця 2.1.7

Загальна оцінка індексу економічної свободи України

Оцінка індексу економічної свободи України	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
	46,8	48,1	51,9	52,3	54,9	56,2	54,1	53,8

Створено на основі джерела [32]

Рис. 2.1.8. Динаміка зміни індексу економічної свободи України

Розглядаючи рис. 8 ми бачимо, що у період з 2016 по 2022 рр., найменший показник індексу економічної свободи складає 46,8 у 2016 році. Найвищий показник складає 56,2 у 2021р. У 2022 р. показник економічної свободи складає 54,1, що менше на 2,1 порівнюючи з попереднім роком. У 2023 р. показник складає 53,8, що на 0,3 менше ніж у 2022 році. Але, якщо порівнювати показник у 2023 р. з показником у 2016 р, то у 2023 р. показник збільшився на 7,0.

Можна зробити висновок, що такий низький показник економічної свободи впливає на інвестиційну привабливість та загалом на рівень життя країни. Країни з вищим рівнем економічної свободи мають більш стабільну економіку та кращі умови для розвитку та ведення бізнесу. Основними факторами, які вплинули на зниження індексу економічної свободи є військовий конфлікт, слабка правова система та збільшення державних витрат.

Індекс свободи преси — це показник, який щорічно оцінює рівень свободи медіа у різних країнах світу. Цей індекс розробляється міжнародною організацією "Репортери без кордонів" (RSF). Індекс розподіляє держави за ступенем свободи преси в балах — від нуля (кращий показник — відсутність будь-яких обмежень для ЗМІ) і вище (найгірший показник). Експерти організації вважають, що індекс може досить точно визначити стан свободи слова в кожній конкретній країні. Позиція країни в рейтингу залежить від того, наскільки вільні журналісти та ЗМІ загалом, і від того, які заходи вживаються владою країни для створення комфортних умов для роботи преси. [27]

В таблиці 2.1.8 наведено показники індексу свободи преси України в період з 2017 по 2024 рр.

Таблиця 2.1.8

Індекс свободи преси України

	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Глобальна оцінка	67,48	67,04	55,76	61,19	65

Місце в рейтингу	96	97	106	79	61
Політична оцінка	-	-	64,21	60,63	67,15
Економічна оцінка	-	-	42,86	63,48	62,24

Створено на основі джерела [28]

На рисунках 9 та 10 можемо побачити, яке місце в рейтингу займає Україна серед 180 країн світу за показником індексу свободи преси.

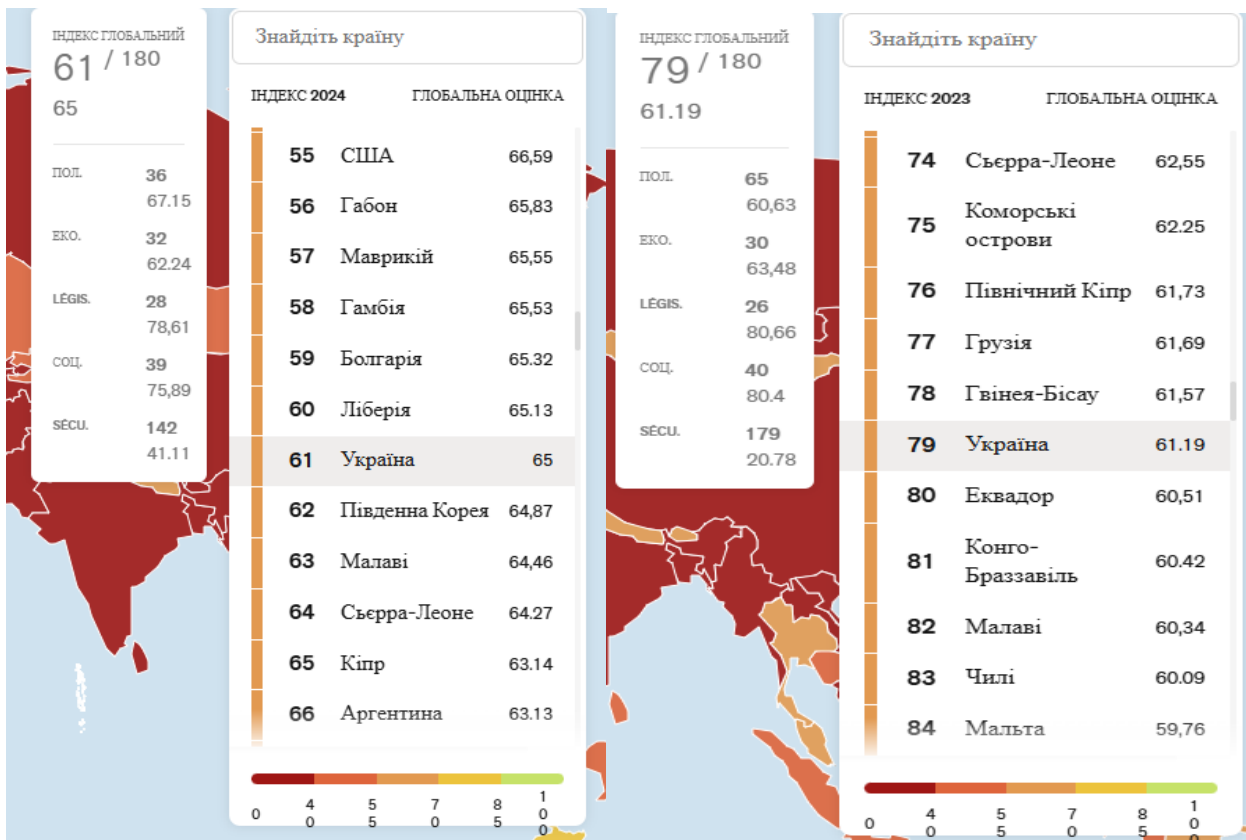

Рис. 2.1.9. Місце України в рейтингу індексу свободи преси в 2023-2024 рр. [28]

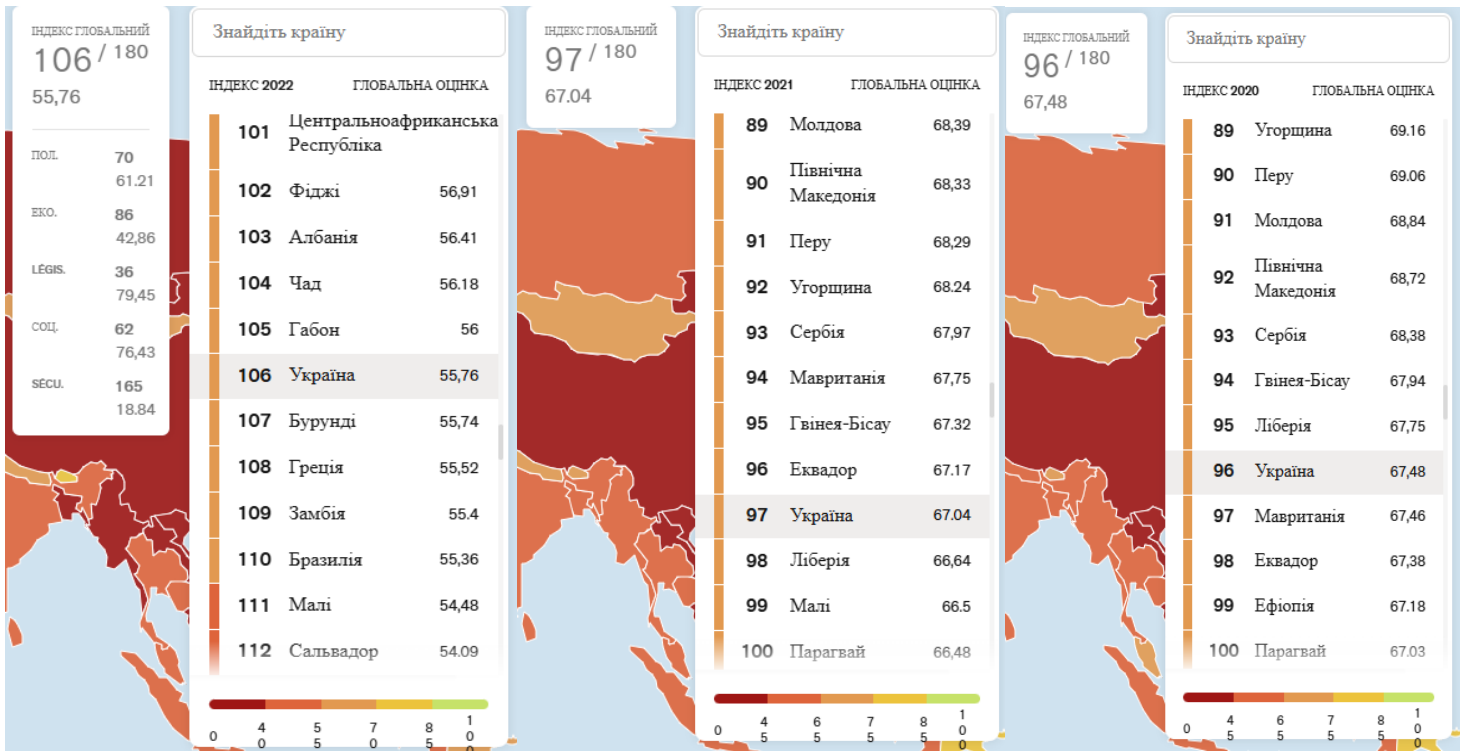

Рис. 2.1.10. Місце України в рейтингу індексу свободи преси в 2020-2022 рр. [28]

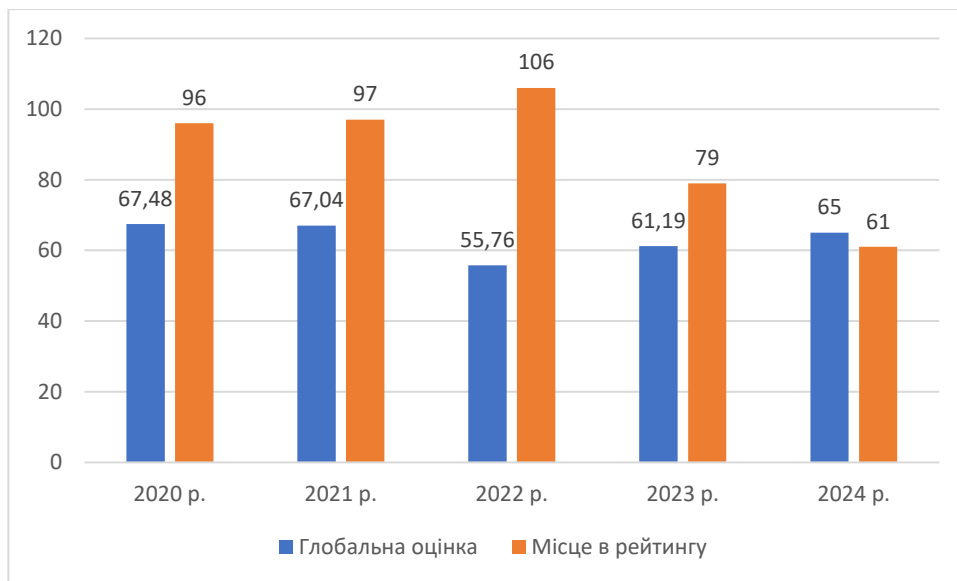

Рис. 2.1.11. Індекс свободи преси

Розглядаючи усі вище наведені рисунки, ми бачимо, що у 2024 році Україна посіла 61 місце в загальному рейтингу індексу свободи преси серед усіх країн світу і має загальну оцінку 65, що є на 18 сходинок вище ніж у 2023 році. Найгірша ситуація з індексом була у 2022 році, він складає 55,76 і займає 106 місце в рейтингу.

Індекс сприйняття корупції (CPI / Corruption Perceptions Index) – це найп-оширеніший показник у глобальному рейтингу корупції у світі. Даний індекс вимірює, наскільки корумпованим вважається державний сектор тієї чи іншої країни, на думку експертів та бізнесменів. CPI є провідним показником корупції в державному секторі в усьому світі. Оскільки він об'єднує багато різних проявів корупції в один глобально порівнюваний показник, він дає більш повну картину ситуації в конкретній країні, ніж кожне джерело, взяте окремо. Індекс сприйняття корупції має два показники – оцінку країни та ранг країни. Оцінка країни – це сприйнятий рівень корупції в державному секторі за шкалою від 0 до 100, де 0 означає високу корумпованість, а 100 означає низький рівень корумпованості. Ранги можуть змінюватися лише за умови зміни кількості країн, включених до індексу. Таким чином, ранг не такий важливий, як оцінка з точки зору вказівки на рівень корупції в цій країні. [29]

Індекс сприйняття корупції в Україні в період з 2015 до 2023 рр. можна побачити в таблиці 2.1.9

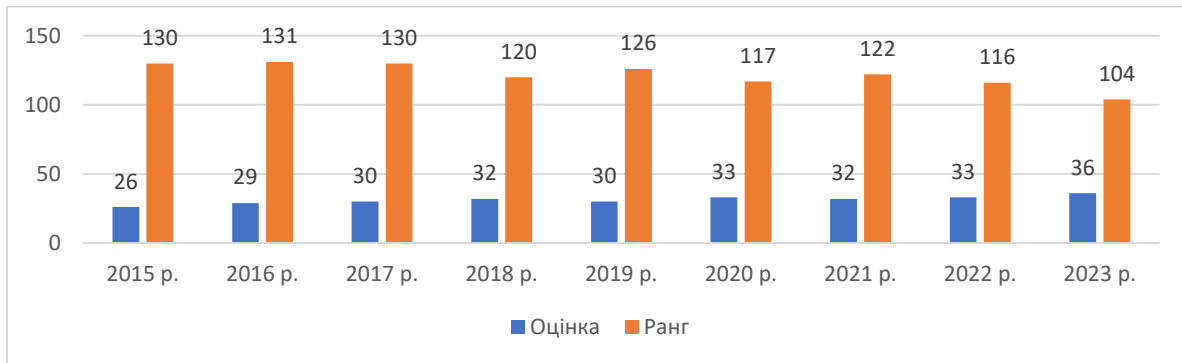
Таблиця 2.1.9

Індекс сприйняття корупції в Україні

Індекс сприйняття корупції	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Оцінка	26	29	30	32	30	33	32	33	36
Ранг	130	131	130	120	126	117	122	116	104

Створено на основі джерела [29]

На рис. 2.1.12, ми побачимо як змінювався індекс сприйняття корупції в Україні в період з 2015 по 2023 рр.

Рис. 2.1.12. Індекс сприйняття корупції в Україні

Розглядаючи рис. 12, ми бачимо, що у період з 2015 р. до 2023 р., індекс сприйняття корупції у 2015 р. складає 26, це є найменшим показником і означає високий рівень корумпованості. У 2023 році Україна отримала оцінку 36, що є на 3 бали вище ніж у 2022 р., і на 10 балів вище порівняно з найменшим показником у 2015 р. Країна у 2022-2023 рр. демонструє покращення оцінки індексу сприйняття корупції, але все одно Україна отримує низькі бали, і це означає, що рівень корупції є доволі високим.

В цілому, процес глобалізації відіграє одну з основних ролей у створенні нового формату ринку праці, який набирає зараз значних обертів в країнах Європи, в тому числі і Україні. Слід зауважити, що те, як впливає глобалізація на розвиток країни, залежить повністю від розвитку національної економіки держави.

Зміни на ринку праці можна спостерігати через зміни у структурі зайнятості населення або через наявність значного дисбалансу між структурою робочої сили та робочими місцями, або через невідповідність у попиті робочої сили і пропозиції її на ринку праці. [34]

Для того, аби глобалізація мала б позитивний вплив на український ринок праці, має бути проведена наступна низка заходів:

- реорганізація національного виробництва, тобто орієнтація на оптимізацію структури зайнятості;

- підвищення стандартів заробітної плати; - конкурентоспроможні освітні послуги (як формальна так і неформальна освіта);

- розвиток зовнішньої торгівлі (вихід на нові ринки та розширення робочого потенціалу, створення нових робочих місць). [35]

2.2. Зовнішня торгівля та вплив транснаціональних корпорацій на процес глобалізації в Україні

Зовнішня торгівля товарами і послугами є складовою частиною міжнародної торгівлі та представляє собою особливу форму обміну товарами і послугами між продавцями та покупцями різних країн. Історично вона виникла як торгівля між приморськими державами. Сухопутна ж торгівля розвивалася повільніше через високі витрати на її організацію та значні ризики, що перевищували небезпеки при морському транспортуванні товарів. Зовнішня торгівля включає експорт та імпорт. Перевищення експорту над імпортом означає наявність у держави активного торгового балансу. Перевищення імпорту над експортом означає пасивний торговий баланс. Активний торговий баланс – позитивна сторона зовнішньоекономічної діяльності держави. Проте він не завжди є показником її економічного благополуччя.

Зовнішньоторговельні операції включають:

– основні операції (є договірними операціями з купівлі-продажу товарів або з обміну товарами (бартер), тобто ці операції зафіксовані в зовнішньоторговельних договорах);

– допоміжні операції (забезпечують належне виконання основних зовнішньоторговельних операцій). До них належать операції з транспортування і експедиції вантажів; страхування вантажів; фінансування зовнішньоторговельних операцій; гарантування взаємних зобов'язань між імпортерами і експортерами; митні операції тощо. [42, с.20]

Експортна орієнтація України є важливим національним пріоритетом у зовнішній торгівлі. Оскільки країна є основним експортером сільськогосподарської продукції, це сприяє розвитку як внутрішнього, так і

глобального ринку цього сектору, пріоритетними залишаються напрямки співпраці України з країнами СНД, Європейським Союзом, Бразилією, деякими африканськими країнами, такими як Алжир, Марокко, Єгипет та країнами Азії – Іраном, Йорданією, Пакистаном. [12, с.336]

В таблиці 2.2.1 представлено товарну структура зовнішньої торгівлі України.

Таблиця 2.2.1

Товарна структура зовнішньої торгівлі товарами України за січень-вересень 2024 р.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США
Усього	30838474,7	51220521,0
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	1202305,1	1036705,5
II. Продукти рослинного походження	9891030,4	1587168,2
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	4167011,2	198787,8
IV. Готові харчові продукти	2674120,9	2606591,0
V. Мінеральні продукти	2634567,5	6958942,6
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	731114,2	6006896,1
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	266440,6	2901209,6
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичищена	78830,6	197732,7
IX. Деревина і вироби з деревини	1110285,8	167892,8
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	178010,1	683439,1
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	466907,5	1786734,6
XII. Взуття, головні убори, парасольки	112452,1	374107,4
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	246691,9	543221,5
XIV. Перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	38214,7	51938,8
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	3437391,7	2917802,3
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	2309130,3	10419500,4
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	308934,1	6643942,0
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	70173,2	1249861,0

Продовження табл. 2.2.1

XX. Різні промислові товари	792325,6	755212,0
XXI. Твори мистецтва	12097,6	32560,7

Джерело: [36]

В період з січня по вересень 2024 р., було експортовано товарів на 30838,5 млн. дол., імпорт товарів становить 51220,5 млн. дол. Негативне сальдо становить 20382 млн. дол. (30838,5-51220,5). Тобто, негативне торговельне сальдо вказує на те, що відбувається переважання імпорту над експортом і це означає низьку конкурентоспроможність товарів країни на світовому ринку.

Далі роздивимось товарну структуру зовнішньої торгівлі з країнами ЄС за період січня-вересня 2024 року. (табл. 2.2.2.)

Розглядаючи таблицю 2.2.2 ми бачимо, що тут також імпорт переважає над експортом, експорт становить 18474,3 млн. дол., а імпорт 25864,9 млн. дол. Торговельне сальдо також є негативним і складає 7390,6 млн. дол.

Транснаціоналізація, як ключовий аспект інтернаціоналізації та одне з основних джерел глобалізації, передбачає посилення світової інтеграції через діяльність транснаціональних корпорацій. В її рамках значна частина виробництва, споживання, експорту, імпорту та доходів країни залежить від міжнародних центрів, розташованих поза її межами. [14, с. 132]

Рушійною силою транснаціоналізації є транснаціональні корпорації, які водночас є і результатом цього процесу, і основними чинниками інтернаціоналізації. Мікрорівень глобалізації в останні десятиліття визначався домінуванням ТНК у світовій економіці, які контролюють 70-90% світових ринків товарів, послуг, технологій, а загальний обсяг реалізації 200 найбільших з них становить 30% світового валового внутрішнього продукту. [2, с. 411]

Таблиця 2.2.2

**Товарна структура зовнішньої торгівлі з країнами ЄС за січень-вересень
2024 р.**

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США
Усього	18474267,4	25864889,2
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	538801,9	451206,7
II. Продукти рослинного походження	4880986,0	536425,6
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	2496805,7	75131,1
IV. Готові харчові продукти	1416052,0	1800830,2
V. Мінеральні продукти	1572249,7	4747899,5
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	369686,9	3656741,3
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	177601,4	1471786,6
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичищена	72484,2	63881,9
IX. Деревина і вироби з деревини	912848,6	127513,1
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	108241,0	503987,6
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	406628,2	437159,9
XII. Взуття, головні убори, парасольки	99794,6	36611,6
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	196407,9	288064,3
XIV. Перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	8001,2	12918,5
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	2263809,6	1207501,2
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	1892327,9	3743362,7
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	197868,5	2865779,3
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	32841,8	358595,7
XX. Різні промислові товари	711301,0	235224,0
XXI. Твори мистецтва	11214,1	31932,6

Джерело: [36]

На даний час транснаціональні корпорації (ТНК) займають лідируючі ланки у світовій економіці. З кожним роком кількість ТНК зростає та підвищується їх питома вага у світовій економіці в цілому. Через структури ТНК проходять фінансові та товарні потоки, які є вирішальними для розвитку

та покращення світового господарства. Функціонуванню транснаціональних компаній покладено чимало звітів Організації Об'єднаних Націй, Світової Організації Торгівлі, Міжнародного Валютного Фонду, конференції Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку. Проте, проблема впливу транснаціональних корпорацій на розвиток України залишається малодослідженою. О.І. Рогач зазначає, що транснаціоналізація — це процес посилення світової інтеграції через глобальні операції ТНК, в межах якого значна частина виробництва, споживання, експорту, імпорту та доходів країни залежить від міжнародних центрів, що знаходяться за межами цієї держави. [37, с. 149]

Термін «транснаціоналізація» означає переміщення господарської діяльності фірми за межі національних кордонів. Отже, слова «транс» - у назві ТНК означає, що ці компанії:

- виробляють і продають товари і послуги за межами національних кордонів;
- поширюють ідеї, смаки, стандарти і технології по всьому світу; планують свої операції в глобальних масштабах, але при цьому зберігають національний характер.

Відтак, під транснаціональними компаніями найчастіше розуміють, фірми, які контролюють виробничі активи більш ніж в одній країні. Материнські компанії в країнах базування набувають зарубіжні активи, інвестуючи в дочірні компанії або філії в приймаючих країнах. [2, с. 412]

У рамках глобалізації світової економічної системи формується глобальна конкуренція, яка відрізняється від міжнародної, оскільки з'являється глобальний ринок, що принципово відрізняється від звичайних самодостатніх ринків окремих країн. Тому, в умовах глобалізації, транснаціональні корпорації (ТНК) використовують нові стратегії, які визначаються як глобальні.

Глобальні стратегії формуються під впливом умов у різних країнах та культурних особливостей, що існують на певних ринках.

Для діяльності на глобальних ринках ТНК може обрати одну або низку стратегічних альтернатив.

1. Традиційні стратегії, класифіковані Майклом Портером, професором кафедри ділового адміністрування Гарвардської школи бізнесу, фахівцем у галузі економічної конкуренції між країнами та регіонами, орієнтовані на розвиток основних компетенцій компанії, зокрема на досягнення найнижчих витрат на виробництво та збут продукції в порівнянні з конкурентами. У разі вибору такої стратегії компанія координує діяльність у різних країнах з метою мінімізації своїх витрат; стратегія підтримання найнижчої ціни на продукт порівняно з конкурентами в кожній країні, де оперує компанія; стратегія глобального фокусування, яка полягає у визначенні однієї і тієї ж ринкової ніші як фокуса діяльності компанії в різних країнах; підтримка виробництва в одній країні та експорт товарів на інші національні ринки через власну збутову мережу або інші канали збуту; надання ліцензій на технологію чи на виробництво та реалізацію продукції компанії.

2. Багатонаціональна стратегія, якщо ТНК здійснює свою діяльність у багатьох країнах, умови ведення бізнесу та характер конкуренції в яких значною мірою відмінні.

Філії в різних країнах більш-менш автономно управляють виробничою та збутовою політикою компанії з урахуванням умов конкретного ринку. [2, с. 455-456]

Так звані глобальні компанії проводять стратегію стандартизації виробництва й активного використання економії на його масштабах. Особливістю компаній, які відносяться до багатонаціональних є відносно високий рівень диференціації продуктів з метою максимально повного врахування специфіки маркетингових факторів окремих країн чи регіонів. Зростаюча присутність ТНК у світовій економіці доводить їх роль як агентів глобалізації. Вони домінують у даний час практично в усіх сферах міжнародних економічних відносин, а їх кількість стрімко зростає.

У процесі становлення та розвитку транснаціонального капіталу та ТНК як форми його функціонування виділяють чотири етапи еволюції транснаціональної діяльності та становлення різних типів ТНК. (табл. 2.2.3)

Таблиця 2.2.3

Етапи еволюції транснаціональної діяльності корпорацій

Етапи	Характеристика
I етап. Друга третина XIX ст.– перша половина XX ст.	- Інвестування в сировинні галузі іноземних економік; - Створення в приймаючих країнах розподільних та збутових підрозділів; - Виробництво однакової продукції
II етап. Друга половина XX ст. – кінець XX ст.	- Посилення ролі зарубіжних виробничих підрозділів ТНК; - Інтеграція зарубіжних виробничих та збутових операцій
III етап. З кінця XX ст.	- Утворення мереж внутрішньофірмових зв'язків регіонального чи глобального масштабу; - Інтеграція наукових досліджень та розробок матеріально-технічного забезпечення, виробництва, розподілу, збуту
IV етап. З початку XXI с.	- Опора на сучасну науку і інноваційний бізнес; - Генерація наукових ідей і концепцій; - Створення глобальних мереж

Джерело [38, с. 10]

Сьогодні ТНК контролюють до половини світового промислового виробництва. Дві третини світової торгівлі здійснюється також ТНК: майже 40% світового товарообігу – це внутрішньофірмові поставки ТНК, ще одна третина – продажу ТНК третім фірмам, а інше – це торгівля між фірмами, що не належать до ТНК. [2 с. 465]

В таблицях 2.2.4-2.2.5 роздивимося прями інвестиції в Україні в 2017-2024 рр.

Таблиця 2.2.4

Прямі іноземні інвестиції в Україні в 2017-2023 рр. (млн. дол. США)

	ПІІ в Україну	ПІІ з України	Сальдо
2017 р.	3692	8	+3684
2018 р.	4455	-5	+4460
2019 р.	5860	648	+5212
2020 р.	-868	82	-950
2021 р.	6687	-198	+6885
2022 р.	1152	529	+623
2023 р.	4247	42	+4205

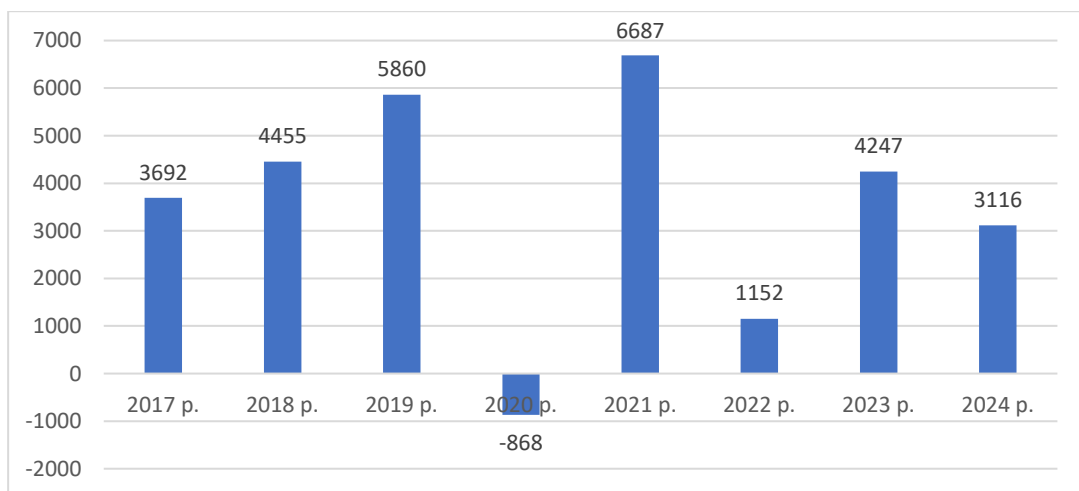
Джерело: [42]

Таблиця 2.2.5

Прямі іноземні інвестиції в Україні в 2024 році (млн. дол. США)

2024 рік	ПІІ в Україну	ПІІ з України	Сальдо
I квартал	1838	-87	+1925
II квартал	1122	-10	+1132
III квартал	156	-14	+170
IV квартал	-	-	-
За рік	3116	-111	+3227

Джерело: [42]

Рис. 2.2.1 Динаміка прямих іноземних інвестицій в період з 2017 по 2024 рр.

Прямі іноземні інвестиції в Україну в 2024 році порівняно з 2023 р. зменшилися на 1131 млн. дол. (3116-4247). Найбільший обсяг прямих іноземних інвестицій становить 6687 млн. дол. У 2021 році.

Головною конкурентною перевагою ТНК розглянутої категорії є їх здатність до ефективного виробництва стосовно невеликого обсягу продукції з ухилом високим ступенем адаптивності до специфічних особливостей попиту на національних ринках.

За оцінками ООН, більше 10 000 компаній з різних країн можна віднести до ТНК. Як правило, середній обсяг продажів ТНК становить кілька сотень мільйонів доларів щорічно. Більше 500 ТНК мають річний обсяг збуту понад 1 млрд доларів. Прямі закордонні інвестиції є важливим індикатором проникнення ТНК на світові ринки. З середини 70-х років також почали активно використовуватися альтернативні методи, які замінюють прямі інвестиції: створення спільних підприємств, контракти на постачання комплектного обладнання, продаж технологій, зустрічні постачання сировини, матеріалів і напівфабрикатів. Ці нові форми міжнародних господарських зв'язків широко використовуються ТНК, тому що дозволяють найбільше повно реалізувати їхні специфічні активи в області інформаційного забезпечення, організації і керування виробництвом. [38, с.7]

В таблиці 2.2.6 розглянемо топ-15 компаній за прибуток у 2024 році.

Таблиця 2.2.6

Топ-15 компаній за прибутком у 2024 році (млрд \$, станом на 22 листопада)

№	Назва компанії	Країна	Категорія	Ринкова капіталізація (млрд.\$)
1	Saudi Aramco	Саудівська Аравія	Нафтова компанія	113,4
2	Berkshire Hathaway Inc	США	Холдингова компанія	106,9

Продовження табл. 2.2.6

3	Alphabet Inc	США	Холдингова компанія	94,3
4	Apple Inc	США	Побутова електроніка	93,7
5	Microsoft Corp	США	Програмне забезпечення	90,5
6	NVIDIA Corp	США	Технологічна компанія	63,1
7	Meta Platforms Inc	США	Корпорація соц. Мереж	55,5
8	JP Morgan Chase	США	Банк	52,1
9	Amazon.com Inc	США	Електрона комерція	49,9
10	Industrial and Commercial Bank of China	Китай	Банк	48,2
11	China Construction Bank	Китай	Банк	44,9
12	HSBC Holding PLC	Великобританія	Банк	37,9
13	Agricultural Bank of China	Китай	Банк	35,1
14	Exxon Mobil Corp	США	Нафтова компанія	33,7
15	Bank of China	Китай	Банк	29,6

Джерело: [40]

Висновки по розділу 2

Отже, розглядаючи другий розділ, можна зробити висновок, що процес глобалізації може, як ставити виклики перед економікою, так і надавати нові можливості для розвитку економіки. Це стосується як і для глобалізації в цілому, так і окремо для економіки України.

Розглядаючи індекси глобалізації, можна зробити висновок, що рівень розвитку людського потенціалу в Україні з 2019 року має тенденцію до зниження. У 2024 році цей показник становить 0,734, що вказує на необхідність докласти більше зусиль для покращення рівня освіти та якості

життя. Щодо індексу глобалізації, то найкращі показники спостерігалися у 2020 та 2023 роках, а Україна займає 44 місце у світовому рейтингу. Якщо порівняти показники 2023 та 2024 років, то відзначено зниження на 0,44, що призвело до втрати двох позицій у загальному рейтингу. Глобальний індекс миру в Україні досяг найнижчого значення в 2021 році (2,66), але з 2022 року показник почав зростати і в 2024 році становить 3,28, що є найвищим рівнем з 2018 року. Погіршення цього індексу було спричинене повномасштабним вторгненням Росії в Україну. Щодо динаміки легкості ведення бізнесу, то в 2022-2023 роках показник був рекордно низьким, становив 34 в 2022 році та 35 у 2023 році, що свідчить про складні умови для ведення підприємницької діяльності. Індекс сприйняття корупції також показує, що рівень корупції в Україні є високим. У 2015 році цей показник був найнижчим, а у 2023 році він підвищився до 36, що все одно свідчить про високий рівень корупції. Зовнішня торгівля України також показує негативні результати. Країна є експортером сільськогосподарської продукції, але товарна структура зовнішньої торгівлі свідчить про низьку конкурентоспроможність українських товарів на світовому ринку. У січні-вересні 2024 року торговельне сальдо складає -20382 млн доларів, що означає переважання імпорту над експортом, і та сама ситуація спостерігається в торгівлі з країнами ЄС (негативне сальдо -7390,6 млн доларів). Транснаціональні корпорації мають великий вплив на процес глобалізації та займають лідируючі позиції в світовій економіці. Щодо прямих іноземних інвестицій, то в 2024 році спостерігається їх зниження на 1131 млн доларів порівняно з 2023 роком, при тому, що найбільший обсяг інвестицій спостерігався в 2021 році (6687 млн доларів). Таким чином, економічні та соціальні показники України свідчать про змішані тенденції: зниження рівня розвитку людського потенціалу, складнощі ведення бізнесу, високий рівень корупції та значний торговельний дефіцит. Водночас, процеси глобалізації і зовнішньоекономічні фактори продовжують впливати на економічний стан країни.

РОЗДІЛ 3

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

3.1. Економічна безпека держави в умовах глобалізації

Проблематика глобалізації активно обговорюється в наукових дослідженнях з початку 1990-х років, коли були частково розкриті основні тенденції цього процесу. Науковці намагаються визначити сутність, позитивні та негативні прояви глобалізації, а також протиріччя і проблеми, які вона приносить до світогосподарського устрою, та її подальші перспективи. Окрема увага приділяється економічним, геополітичним, культурним, соціальним та інституційним аспектам цього процесу. Як правило, дослідники акцентують увагу на окремих сферах суспільного життя. [12, с. 57]

Посилення і поява нових загроз економічній безпеці відбувається в умовах прояву глобалізаційних та інтеграційних процесів. Останні події в країні призвели до посилення негативного впливу як внутрішніх, так і зовнішніх загроз. Але окрім цього, політико-економічна нестабільність в країні, призвела і до утворення нових загроз. Враховуючи рівень значимості нових загроз і небезпек, набуває особливої актуальності питання дослідження проблем виокремлення загроз, які здійснюють найбільший вплив на економічну систему держави та виділення основних заходів протидії цьому впливу.

Загрози економічній безпеці можуть порушити баланс в діяльності економічного суб'єкта будь-якого рівня. Забезпечення економічної безпеки стає стратегічним завданням на рівні держави, оскільки економічна сфера є основою для соціальної, політичної, військової, технологічної, продовольчої та інших форм національної безпеки. Саме в умовах забезпечення національної безпеки країни можливе стабільне економічне зростання, збільшення добробуту громадян, процвітання держави. Для сучасного стану

економіки України як самостійної незалежної держави, утвердження її як суб'єкта світового співтовариства особливо актуальними є проблеми забезпечення стійкого соціальноекономічного розвитку, формування механізму протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам, підвищення рівня життя населення, розвитку системи міжнародної економічної взаємно залежності. Закон «Про національну безпеку України» (2018) визначає національну безпеку як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз. Економічна безпека є важливою складовою національної безпеки. Вона відіграє вирішальну роль у досягненні економічного суверенітету держави, забезпеченні економічного розвитку, реалізації ефективної соціальної політики, убезпеченні суспільства від екологічних стихій, зростанні національної конкурентоспроможності в умовах міжнародної економічної взаємозалежності. Загрози економічній безпеці включають явища та процеси, які негативно впливають на економіку країни та обмежують економічні інтереси особи, суспільства і держави. Постійний моніторинг загроз економічній безпеці дозволяє своєчасно розробляти і здійснювати практичні заходи щодо їх зниження або повної ліквідації.

Посилення багатьох загроз економічній безпеці відбувається під дією глобалізації, яка розвивається вже досить тривалий час. Продовжується активний розвиток світового господарського комплексу торгових, виробничих, фінансових відносин. Національні економіки переплітаються і взаємодоповнюють один одного. Це підкреслює важливість класифікації загроз, зокрема тих, що пов'язані з глобалізацією, і тих, що з нею не пов'язані.

В умовах глобалізації та міжнародної економічної інтеграції заходи забезпечення безпеки повинні враховувати складність і багатогранність цієї системи, що робить актуальним дослідження природи та сутності «економічної безпеки держави» як мультиларерального явища.

Багатогранність економічної безпеки проявляється у її тісному зв'язку

та постійній взаємодії з такими категоріями як «загроза», «ризик» та «небезпека», в основі яких лежить невизначеність, як один з головних імпульсів її існування. Саме невизначеність є фундаментальним атрибутом будь-якої господарської реальності та є джерелом загроз для економічної безпеки держави, що вимагає більш ґрунтовного дослідження сутності та змісту цих категорій в контексті забезпечення безпеки держави від сучасних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру. Зовнішні загрози пов'язані з несприятливими процесами в світовій економіці (міжнародні валютно-фінансові відношення, міжнародна торгівля, світовий ринок капіталу). Внутрішні чинники економічної безпеки пов'язані з діяльністю органів державної влади та макро- і мікроекономічною нестабільністю ринкової економіки. Вони виникають внаслідок реалізації економічної політики держави, зокрема якості прийнятих рішень та механізму їх виконання, включаючи бюджетну та податкову дисципліну.

Економічна безпека держави як економічна категорія являє собою певну сукупність відносин і пов'язаних з ними заходів, що забезпечують здійснення економічного суверенітету, економічне зростання, підвищення добробуту в умовах наявності системи міжнародної економічної взаємозалежності. З одного боку, глобалізація надає нові можливості для розвитку держави, з іншого – може спричинити за собою різні загрози економічній безпеці. Правильний підхід держави до впливу глобалізації, зокрема через створення ефективного економічного порядку, дозволить посилити прогресивний розвиток України на міжнародному рівні, підвищити її конкурентоспроможність, зміцнити внутрішній соціально-економічний розвиток та забезпечити гідний рівень життя населення, що в свою чергу зменшить загрози економічній безпеці. [43]

У XXI ст., з посиленням впливу глобалізаційних процесів в економіці значної актуальності набуває гарантування економічної безпеки в міжнародному вимірі. Нагальна потреба невідкладного вирішення цього питання зумовлюється наявністю низки проблем, які перебувають у площині

впливів глобального простору, а також тих викликів, що несе в собі процес інтеграції національної економіки в міжнародне економічне середовище. Основними завданнями держави, яка інтегрується в світовий економічний простір, є забезпечення сталого економічного розвитку, економічного суверенітету, стійка протидія глобальним ризикам і загрозам, гармонізація національного законодавства з міжнародним правом і адаптація національної економіки до вимог міжнародної турбоекономіки. Ці питання перебувають у стійкій взаємодії з поняттям економічна безпека держави.

Глобалізаційні процеси за своєю суттю є викликом економічній безпеці будь-якої держави, що певним чином інтегрована в економічний простір, адже вона робить національну економіку більш відкритою і, відповідно, вразливішою.

Стратегія діяльності держави у сфері гарантування економічної безпеки у вимірах глобалізації повинна включати наступні елементи:

- визначення критеріїв, що характеризують національні інтереси у сфері економіки і відповідають вимогам економічної безпеки;
- моніторинг факторів впливу глобалізації на національне економічне середовище;
- формування економічної політики, інституціональних перетворень і необхідних механізмів, що зменшують негативний вплив чинників глобалізації.

Тому найважливішими завданнями, які має врахувати стратегія економічної безпеки, мають стати:

- подальший розвиток експортного потенціалу за рахунок упровадження високих технологій у виробництво;
- проведення політики імпортозаміщення;
- підвищення економічної ефективності зовнішньоекономічної діяльності;
- підтримка вітчизняних експортерів на зовнішніх ринках;
- виважена політика протекціонізму національних виробників;

- створення нормативно-правового поля, що регулює економічну безпеку (зокрема, прийняття закону України «Про економічну безпеку»);
- розвиток нових та реформа вже існуючих інститутів управління економічною безпекою;
- удосконалення правового механізму вирішення господарських спорів та правовий захист суб'єктів господарювання.

Особливістю реалізації стратегічних завдань в умовах глобалізації є висока динамічність глобалізаційних процесів. Тому система стратегічних завдань повинна адекватно відповідати постійно змінюваним економічним реаліям міжнародного економічного простору. [13, с. 15, 122]

В умовах глобалізації існування окремої держави не можливе без активної взаємодії в межах міжнародної системи для спільного вирішення різних проблем. Поглиблення взаємозв'язку держав обмежує свободу їх вибору щодо реалізації зовнішньої та внутрішньої політики. В умовах глобалізації державне управління економікою має бути координоване в межах міжнародних організацій, на основі єдиних правил, що діють у різних секторах економіки, які є частинами глобальної економіки.

Одним з основних напрямів реагування на ризики та загрози, пов'язані з глобалізацією, є адаптація системи державного управління до складних умов господарювання та створення конкурентоспроможної економіки. Стратегія розвитку України має визначати місце та роль України в глобалізованому світі, спираючись на можливості та наявний потенціал до розвитку. Глобалізаційні процеси сприяють посиленню конкуренції на світовому ринку, формуванню нової архітектури світової економіки, що супроводжується посиленням боротьби за природні ресурси. [18, с. 207]

3.2. Проблеми та перспективи глобалізації

Глобалізація світової економіки має суперечливий вплив на сучасний світовий розвиток та на національні економіки. З одного боку, вона розширює

можливості для країн, дозволяючи їм використовувати різноманітні ресурси та брати активну участь у міжнародному поділі праці. З іншого боку, глобалізація посилює конкурентну боротьбу, спричиняючи маніпулювання фінансовими та інвестиційними ресурсами, що може становити загрозу для країн із низьким та середнім рівнем розвитку. [2, с. 46]

Сьогодні Україна як держава середнього рівня має недостатню структурну силу, щоб істотно впливати на процеси в глобальній системі міжнародних відносин. А ситуація, яка сформувалася на сучасному етапі розвитку нашої країни, вже призвела до того, що багато проблем суспільного розвитку набули глобальних масштабів. Війна в Україні «суттєво погіршила глобальний економічний прогноз» й лідери G20 повинні докласти зусиль до розв'язання економічних проблем. [11, с. 306]

Як було зазначено раніше, глобалізація є багатовимірним, нелінійним процесом, який здійснює неоднозначний і суперечливий вплив на світогосподарський розвиток, економічну безпеку держав та розподіл між ними економічних вигод і загроз. Несправедливий розподіл вигод від глобалізації створює загрозу для регіональних, національних і міжнародних конфліктів, а не вирівнювання доходів, а їх поляризація. Далі роздивимось, які саме є вигоди і загрози від процесу глобалізації. (табл. 3.1)

Ступінь позитивного впливу глобалізаційних процесів на економіку окремих країн залежить від місця, що вони займають у світовій економіці. Фактично, основну частину переваг одержують багаті країни. Несправедливий розподіл благ від глобалізації породжує загрозу конфліктів на регіональному, національному й інтернаціональному рівнях. Відбувається не конвергенція вирівнювання доходів, а скоріше їх поляризація.

У процесі глобалізації країни, які швидко розвиваються, входять у коло багатих держав, а бідні країни усе більше відстають від них. Замість того, щоб знищувати, послабляти прояви нерівності, інтеграція національних економік у світову систему, навпаки, підсилює їх і робить у багатьох відношеннях більш гострими.

Таблиця 3.1

Вигоди і загрози від глобалізації в цілому

Глобалізація	
Вигоди	Загрози
Прискорення процесу уніфікації та поширення передових технологій; стійкого функціонування інформаційної мережі; розвиток творчості та нововведень	Технологічної диференціації, технологічної і соціальної віддаленості низки країн в наслідок їхньої конкурентоспроможності та слабкості власної ресурсної бази
Економічне зростання на основі інтенсифікації економічного, наукового, культурного розвитку народів	Глобальної нерівності економічного і соціального розвитку
Удосконалення механізму розподілу ресурсів, підвищення ефективності їх використання на основі розвитку глобальної конкуренції	Поглиблення розриву між товарними та фінансовими ринками, загрози глобальних криз
Підвищення якості життя, поліпшення добробуту сімей, розширення можливостей вибору та доступу до нових ідей, знань	Деградація конкурентоспроможних виробництв; зростання безробіття, викликаного структурною перебудовою та новими вимогами до якості робочої сили
Посилення міжнародної координації на основі формування економічного середовища, заснованого на уніфікованих принципах і правилах; зменшення загрози міжнародних конфліктів, локальних воєн	Загострення конфліктів різного характеру й масштабу, національної й релігійної нетерпимості; створення глобальної мережі злочинного бізнесу, міжнародного тероризму
Поширення ідей гуманізму, демократії, захисту громадянських прав та основних свобод людини	Втрати національної ідентичності, руйнування звичного способу життя
Об'єднання зусиль людства у вирішенні глобальних проблем	Транснаціоналізація екологічних, економічних, технологічних проблем

Джерело:[11, с. 312]

Основні проблеми, які потенційно здатні викликати негативні наслідки від глобалізаційних процесів в усіх країнах:

- нерівномірність розподілу переваг від глобалізації в розрізі окремих галузей національної економіки;
- можливість деіндустріалізації національних економік;
- можливість переходу контролю над економікою окремих країн від суверенних урядів в інші руки, у тому числі до більш сильних держав, ТНК чи міжнародних організацій;
- можливість дестабілізації фінансової сфери, потенційна регіональна чи

глобальна нестабільність через взаємозалежність національних економік на світовому рівні. Локальні економічні коливання та кризи в одній країні можуть мати регіональні чи навіть глобальні наслідки.

Менш розвинені країни, що належать до так званої "світової периферії", є найбільш вразливими до негативних наслідків глобалізації. Більшість з них є постачальниками сировини або виробниками трудомісткої продукції, і часто залежні від передових держав, мають низькі та нестабільні доходи, що змінюються в залежності від кон'юнктури світових ринків. Глобалізація для таких країн породжує низку додаткових проблем:

- збільшення технологічного відставання від розвинених країн;
- зростання соціально-економічного розшарування, маргіналізацію (тобто, руйнування державного суспільства, що представляє собою процес розпаду соціальних груп, розриви традиційних зв'язків між людьми, втрату індивідами об'єктивної приналежності до тієї чи іншої спільноти, почуття причетності до визначеної професійної чи етнічної групи;
- збідніння основної маси населення;
- посилення залежності менш розвинених країн від функціонування світогосподарської системи;
- обмеження ТНК здатності держав проводити національно орієнтовану економічну політику;
- зростання зовнішнього боргу, насамперед міжнародним фінансовим організаціям, що перешкоджає подальшому прогресу.

Глобалізація також може призвести до того, що контроль над економікою окремих країн перейде від суверенних урядів до сильних держав, багатонаціональних корпорацій і міжнародних організацій, що може загрожувати національному суверенітету. Сучасний корпоративний капітал фактично контролює політичне життя сучасних розвинених країн. Національно-державні утворення як такі втрачають роль активних агентів життя і світової спільноти. Переважає думка, що інтеграційні процеси в економіці, глобалізація фінансового ринку ведуть до «стирання» державних

кордонів, до послаблення державного суверенітету у фінансовій сфері.

Як загрозу можна відзначити, зокрема, потенційне зростання безробіття в результаті перекладання компаніями країн з високою вартістю робочої сили частини своїх виробничих потужностей у країни з низькою оплатою праці. Експорт робочих місць може виявитися небажаним для економіки ряду держав. Однак в таких умовах компанії розвинених країн часто припиняють виробництво збиткових товарів і переходять до випуску продукції, що потребує висококваліфікованого персоналу. Це веде до перерозподілу робочої сили, що збільшує рівень безробіття серед менш кваліфікованих працівників та знижує їх доходи. А як на негативний наслідок глобалізації вказується на помітне збільшення розриву в рівнях заробітної плати кваліфікованих і менш кваліфікованих працівників. [13, с. 44,46-47]

Окрім переваг та недоліків процес глобалізації також має свої глобальні проблеми.

Глобальні проблеми – це особливий ряд соціальних явищ і процесів у сучасному світі, які за масштабами і значущістю вирізняються загальнопланетарним характером, пов'язані з життєвими інтересами народів світу і можуть бути вирішені шляхом взаємодії усіх країн світу. Сучасна класифікація глобальних проблем сформувалася в 1980-ті роки. Глобальні проблеми взаємозумовлені, зокрема енергетична й сировинна проблеми співвідносяться з екологічною, екологічна – з демографічною, демографічна – з продовольчою.

Узагальнення інформації з наукової літератури дає можливість сформулювати найбільш широкий варіант класифікації:

1. універсальні проблеми політичного й соціально-економічного характеру (глобальна проблема сталого розвитку світу, глобальна проблема суспільної організованості й керованості світовим співтовариством та ін.);
2. глобальні проблеми переважно природно-економічного характеру (енергетична, продовольча, сировинна, ресурсна та ін.);
3. глобальні проблеми переважно соціального характеру (демографічна,

міжнаціональні й міжконфесійні відносини, демократія, духовність, охорона здоров'я, корупція, безробіття, організована злочинність та ін.);

4. глобальні проблеми екологічного характеру (забруднення навколишнього середовища, гомеостазного розвитку системи «людство – природа» тощо);

5. глобальні проблеми інформаційного характеру («інформаційного вибуху», створення єдиного інформаційного поля, інформатизації суспільства тощо);

6. глобальні проблеми технологічного характеру («високої» технологізації виробництва, освіти, управління тощо);

7. глобальні проблеми науково-інтелектуального характеру (інтеграції науки, кризи освіти тощо);

8. глобальні проблеми змішаного типу (війни і миру, міжнародного тероризму, культури, цивілізації).

До найбільш важливих глобальних проблем, що мають довгостроковий або навіть вічний характер, відноситься глобальна проблема сталого розвитку світу. Вона сьогодні визначається не лише економічним зростанням, але й забезпеченням розширеного відтворення в різних формах. Друга група глобальних проблем охоплює природно-економічні питання, такі як енергетичні, продовольчі, екологічні, сировинні, ресурсні, технологічні та інформаційні, скільки переважно соціально-економічним прогресом людства, забезпеченням розширеного відтворення інтелектуальних ресурсів та інтелектуального потенціалу, а також зростанням якості і конкурентоспроможності розвитку, якості людського життя, розвитку людини як найвищої соціальної цінності.

До другої групи глобальних проблем відносять такі проблеми природно-економічного характеру, як енергетичні, продовольчі, екологічні, сировинні, Світового океану, ресурсні, інформаційні, технологічні. Багато дослідників ставлять на перше місце в цій групі проблем саме глобальну екологічну проблему, виходячи з безперспективності продовження

«технократичного» розвитку суспільства і його загроз.

Глобальна соціалізація розвитку висуває на передній план і третю групу глобальних проблем соціального характеру, яку називають «глобальною соціальною бомбою», підкладеною під майбутнє людство. Сюди відносять глобальну демографічну проблему, проблему боротьби цивілізацій, релігій, міжнаціональних відносин, демократії, духовності, культури, захисту здоров'я, організованої злочинності, корупції, безробіття і зубожіння населення світу. Традиційно глобалістика найбільшу увагу приділяє демографічній проблемі – перенаселенню планети. З розвитком таких країн як Китай і Індія, що стають лідерами світового розвитку, нові глобальні проблеми спрямовуються на покращення соціальної якості життя, зокрема освіти, охорони здоров'я, безпеки людини, боротьби з організованою злочинністю, тіньовою економікою і розвитком народного підприємництва.

Вирішення зазначених проблем потребує величезних колективних зусиль усіх держав світу і, безумовно, найбільш повної віддачі від кожної держави зокрема. [1, с. 100-101]

Для України інтеграція в світову економіку є важливим завданням для розвитку державності та економіки. Однак для того, щоб цей процес приніс бажані результати, необхідно врахувати специфіку інтеграції України. До особливостей належать: відсутність досвіду державності, незадовільний розвиток політико-правових інструментів, нерозвиненість ринкових відносин, економічні труднощі, зниження соціальної стійкості населення і географічне розташування в регіоні з високим рівнем інтеграції. По-перше, Україна ще не визначилась повною мірою з основними напрямками і механізмом структурної перебудови економіки, критерії якої повинні вироблятися з врахуванням особливостей розвитку світової системи господарювання, а також реальних можливостей і напрямів інтегрування до неї України. По-друге, дуже гостро стоять питання, як безпеки у сфері зовнішньоекономічних відносин, так і взагалі економічної безпеки, які необхідно вирішувати з позицій активного конкурентного протистояння на світовому ринку. По-третє, існують певні

суперечності регіонального характеру, усунення яких можливе тільки на довгострокових договірних засадах шляхом активного включення до інтеграційних процесів з визначенням глобальних національних пріоритетів та їх збалансуванням з іншими, що існують у світовому економічному просторі.. [14, с. 200-201]

Із усього написаного раніше, можна зробити висновок, що процес глобалізація має вплив на усі сфери життя – на економіку, політику, освіту та культуру, якість та безпеку населення. Глобалізація має як і позитивний, так і негативний вплив на державу. Важливо правильно використовувати переваги глобалізації для подальшого розвитку економіки, культури тощо.

Далі роздивимось які сильні і слабкі сторони процесу глобалізація має саме Україна і які із цього випливають можливості та загрози для країни. (табл. 3.2)

Таблиця 3.2

SWOT-аналіз процесу глобалізації в Україні

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>Розвиток економіки: розвиток взаємозв'язків між господарствами сприяє зростанню експорту та залученню іноземних інвестицій;</p> <p>Розвиток ІТ-технологій та цифрової економіки в цілому;</p> <p>Освіта - співпраця з найкращими університетами;</p> <p>Партнерство з країнами Європейського Союзу – можливість підвищення стандартів якості життя;</p> <p>Активне поширення української культури у світі</p> <p>Достатній рівень людського потенціалу</p>	<p>Інформаційна безпека – вплив соц. мереж та іноземних змі, які можуть спричинити дезінформацію;</p> <p>Недосконалість податкової системи;</p> <p>Високий рівень інфляції;</p> <p>Значно високий рівень корумпованості</p>
Можливості	Загрози
<p>Розвиток зовнішньоекономічної діяльності;</p> <p>Залучення іноземного капіталу</p>	<p>Погіршення екологічного стану довкілля;</p> <p>Зростання фінансової залежності від країн-партнерів</p>

Розглянувши SWOT-аналіз, бачимо, що сильною стороною є достатній рівень людського потенціалу, не зважаючи на те, що останні декілька років

даний показник має тенденцію до зниження (рис. 2.2.1). Також сильною стороною є співпраця з провідними університетами, що означає також достатній рівень освічення населення.

Слабкими сторонами є недосконалість державного управління. Країна має високий рівень інфляції та високий рівень корупції, хоч у 2022-2023 рр. країна демонструє покращення оцінки індексу сприйняття корупції (рис. 2.1.12), але все одно Україна отримує низькі бали і має достатньо високий рівень корумпованості.

Незважаючи на слабкі сторони, економіка країни має всі можливості щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності, що призведе до покращенню залучення іноземних інвестицій.

Таблиця 3.3

Основні економічні індикатори глобалізації: прогнози до 2030 року

Показник	2010 рік	2015 рік	2020 рік	2023 рік	2025 рік	2027 рік	2030 рік	Тенденція	2030 до 2023 (%)
Світовий ВВП (трлн дол.)	66	78	86	105	115	125	140	Зростання	+33,3%
Частка міжнародної торгівлі у ВВП (%)	55	57	58	60	62	64	67	Зростання	+11,7%
Обсяг прямих іноземних інвестицій (трлн дол.)	1,2	1,5	1,8	2,1	2,4	2,8	3,2	Зростання	+52,4%
Кількість міжнародних корпорацій (тис.)	65	72	78	85	90	95	105	Зростання	+23,5%
Рівень цифрової інтеграції (індекс, 0-100)	45	55	65	75	80	85	90	Зростання	+20%
Кількість міжнародних торгових угод	300	350	400	450	480	510	550	Зростання	+22,2%
Частка населення, що працює дистанційно (%)	5	10	15	25	30	35	40	Зростання	+60%
Глобальний рівень CO ₂ викидів (млрд тонн)	40	39	38	37	36	34	32	Скорочення	-13,5%

До 2030 року глобалізація продовжить активно розвиватися, що матиме значний вплив на світову економіку, торгівлю, інвестиції, цифровізацію та зайнятість. Очікується, що світовий ВВП зросте на 33,3%, досягнувши 140 трлн доларів. Основними факторами цього зростання стануть технологічні інновації, активізація міжнародної торгівлі, розширення ринків та глобальні інвестиційні потоки. Автоматизація виробництва, розвиток цифрових платформ, штучний інтелект та нові фінансові інструменти сприятимуть подальшому економічному підйому. Водночас можливі регіональні економічні дисбаланси, інфляційні ризики та геополітичні конфлікти можуть впливати на темпи цього зростання.

Частка міжнародної торгівлі у світовому ВВП зросте з 60% до 67%, що підтверджує подальшу інтеграцію ринків. Це означає розширення доступу до товарів і послуг, зниження торгових бар'єрів та розвиток нових партнерств між країнами. Проте така тенденція також може посилити залежність національних економік від зовнішніх факторів, зокрема валютних коливань, змін у логістиці та регуляторних обмежень. У зв'язку з цим країнам доведеться розробляти гнучкі економічні стратегії, що зможуть швидко адаптуватися до змін глобального середовища.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) збільшаться на 52,4%, досягнувши 3,2 трлн доларів, що демонструє зростання довіри до міжнародного бізнесу. Розвиток фінансових технологій, зниження бар'єрів для ведення бізнесу, цифровізація та поширення штучного інтелекту стануть основними чинниками цього тренду. Очікується, що найбільше зростуть інвестиції у сферу ІТ, екологічно чистих технологій, біотехнологій та автоматизації виробництва. Водночас можливі ризики, пов'язані з глобальними економічними кризами, інфляційними процесами та змінами у міжнародних регуляторних нормах.

Збільшення кількості транснаціональних корпорацій (ТНК) на 23,5% (до 105 тисяч) демонструє посилення їхнього впливу на глобальну економіку. Розширення міжнародного бізнесу сприятиме створенню нових робочих

місце, підвищенню ефективності виробництва, розвитку технологій та поліпшенню економічної співпраці між країнами. Водночас це може призвести до загострення конкурентної боротьби, витіснення малих і середніх підприємств з ринку, посилення впливу міжнародних компаній на політичні процеси та економічну політику окремих країн.

Рівень цифрової інтеграції зростає на 20%, що вказує на значний перехід до цифрової економіки. Використання блокчейн-технологій, штучного інтелекту, хмарних обчислень та автоматизації бізнес-процесів суттєво вплине на ефективність міжнародної торгівлі та фінансових операцій. Це сприятиме появі нових бізнес-моделей, цифрових валют і більш ефективного управління глобальними економічними процесами. Водночас швидка цифровізація може створити нові загрози, зокрема зростання кіберризиків, нерівномірний розподіл технологій між країнами та збільшення цифрового розриву між розвиненими та країнами, що розвиваються.

Кількість міжнародних торгових угод збільшиться на 22,2%, досягнувши 550, що свідчить про активний розвиток міжнародної співпраці. Це сприятиме зменшенню тарифних і нетарифних бар'єрів, підвищенню конкурентоспроможності економік та полегшенню доступу до ринків. Водночас зростання кількості торгових угод може викликати нові виклики, такі як загострення торгових суперечок, посилення ролі економічних блоків та необхідність постійного вдосконалення регуляторних механізмів для ефективного функціонування світової економіки.

Дистанційна зайнятість стрімко зростає, що змінює ринок праці. Очікується, що частка дистанційно працюючих спеціалістів збільшиться на 60%, досягнувши 40% у 2030 році. Основними причинами цього тренду є розвиток цифрових платформ для віддаленої роботи, автоматизація рутинних процесів та гнучкість сучасного бізнесу. Це відкриває нові можливості для працівників та компаній, сприяючи глобалізації ринку праці. Водночас викликами залишаються продуктивність роботи на відстані, ефективне управління міжнародними командами та ризики соціальної ізоляції

працівників.

Рівень викидів CO₂ знизиться на 13,5%, що свідчить про позитивні результати глобальних екологічних ініціатив. Розвиток альтернативної енергетики, зменшення використання викопного палива, посилення екологічних регуляцій та впровадження нових технологій сприятимуть досягненню кліматичних цілей. Проте темпи зниження викидів залишаються недостатніми для повного вирішення екологічних проблем, що потребує подальших інвестицій у «зелені» технології, посилення міжнародної координації та переходу до більш стійких економічних моделей.

Загалом, згідно з прогнозами, до 2030 року глобалізація продовжить розширюватися, стимулюючи економічне зростання, інновації та міжнародне співробітництво. Цифровізація стане ключовим фактором розвитку, підвищуючи ефективність бізнесу та трансформацію ринків. Зростання міжнародних інвестицій та торгівлі сприятиме посиленню економічних зв'язків між країнами, проте це також створить нові виклики, пов'язані з конкуренцією, регулюванням і безпекою. Важливим пріоритетом залишатиметься екологічна стійкість, що вимагатиме активної участі бізнесу та держав у скороченні викидів та переході на відновлювані джерела енергії. У результаті, глобалізація у 2030 році стане ще більш комплексним явищем, що потребуватиме балансування між економічним розвитком, соціальними трансформаціями та екологічною відповідальністю.

Для подальшого розвитку процесу глобалізації необхідне вдосконалення економіки, освіти та інших галузей.

У фінансовій сфері необхідно дотримуватися стабільності цін та національної валюти. З боку економіки необхідно знизити рівень корумпованості, створення сучасної фінансово-кредитної та банківської систем. Це може бути розширення міжнародної торгівлі, тобто укладання торгових угод, також це підтримка як середнього, так і малого бізнесів.

З боку освіти та науки це може бути впровадження програм обміну студентами, найвідомішою такою програмою є Erasmus +, ця програма

націлена на підтримку освіти, навчання молоді в Європі. Також можна впровадити програми, які будуть надавати можливість стажування студентів за кордоном. Також важливим аспектом для розвитку освіти і науки є інвестування в науку, це може бути підтримка проведення різноманітних досліджень. Зараз є активне впровадження онлайн-курсів, одним з таких платформ є Prometheus. Також можна додати посилення вивчення англійської мови.

З боку розвитку технологій: перше, що необхідно зробити, це покращити доступ до швидкісного Інтернету по всій країні. Можна запровадити навчання молоді IT-технологіям.

Також важливою складовою є, як зазначалось у сильних сторонах країни - це активне поширення української культури, тобто, це просування українського кіно, літератури та музики за межі держави, участь у міжнародних конкурсах, спортивні змагання.

Ще одним із важливих завдань у майбутньому є покращення транспортної інфраструктури, це може бути розширення морських портів для покращення логістики імпорту і експорту, а також розвиток авіасполучення.

Висновки по розділу 3

Отже, розглянувши 3 розділ, можна зробити висновок, що в умовах прояву глобалізаційних процесів з'являється і посилюється загроза економічній безпеці. Головними завданнями країни є: забезпечення сталого економічного розвитку, вироблення стійкої протидії глобальним загрозам та ризикам. Одним з головних напрямків реагування та загрози, які пов'язані з процесом глобалізації, є адаптація системи державного управління до складних умов господарювання та створення конкурентоспроможної економіки.

Стратегія держави у сфері гарантування економічної безпеки повина включати: моніторинг факторів впливу процесу глобалізації на національне економічне середовище, визначення критеріїв, які характеризують

національні інтереси у сфері економіки і відповідають вимогам економічної безпеки.

Глобалізація з одного боку, розширює можливості окремих країн, з другого боку, загострює конкурентну боротьбу між державами. Окрім переваг та недоліків, глобалізація має свої глобальні проблеми, такі, як: універсальні проблеми політичного та соціально-економічного характеру тобто, це може бути глобальна проблема сталого розвитку; глобальні проблеми природно-економічного характеру (енергетична, продовольча, сировинна та ресурсна); глобальні проблеми соціального характеру (демографічна, охорона здоров'я, корупція, безробіття); глобальні проблеми екологічного характеру (забруднення навколишнього середовища); глобальні проблеми інформативного характеру.

Розглянувши SWOT-аналіз (табл. 3.2), бачимо, що сильною стороною є достатній рівень людського потенціалу, не зважаючи на те, що останні декілька років даний показник має тенденцію до зниження (рис. 2.2.1). Також сильною стороною є співпраця з провідними університетами, що означає також достатній рівень освічення населення. Слабкими сторонами є недосконалість державного управління. Країна має високий рівень інфляції та високий рівень корупції, хоч у 2022-2023 рр. країна демонструє покращення оцінки індексу сприйняття корупції (рис. 2.1.12), але все одно Україна отримує низькі бали і має достатньо високий рівень корумпованості. Незважаючи на слабкі сторони, економіка країна має всі можливості щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності, що призведе до покращенню залучення іноземних інвестицій.

Згідно з прогнозами, до 2030 року глобалізація продовжить розширюватися, стимулюючи економічне зростання, інновації та міжнародне співробітництво. Цифровізація стане ключовим фактором розвитку, підвищуючи ефективність бізнесу та трансформацію ринків. Зростання міжнародних інвестицій та торгівлі сприятиме посиленню економічних зв'язків між країнами, проте це також створить нові виклики, пов'язані з

конкуренцією, регулюванням і безпекою. Важливим пріоритетом залишатиметься екологічна стійкість, що вимагатиме активної участі бізнесу та держав у скороченні викидів та переході на відновлювані джерела енергії. У результаті, глобалізація у 2030 році стане ще більш комплексним явищем, що потребуватиме балансування між економічним розвитком, соціальними трансформаціями та екологічною відповідальністю.

Для подальшого розвитку процесу глобалізації необхідно удосконалити економіку, освіту та інші сфери.

В фінансовій галузі важливо забезпечити стабільність цін та національної валюти. Що стосується економіки, потрібно знизити рівень корупції та створити сучасну фінансово-кредитну і банківську систему. Це також передбачає розширення міжнародної торгівлі, укладання торгових угод та підтримку малого та середнього бізнесу.

У сфері освіти та науки необхідно впроваджувати програми обміну студентами, зокрема відому програму Erasmus+, яка сприяє розвитку освіти та навчання молоді в Європі. Крім того, можна розвивати програми для стажування студентів за кордоном та інвестувати в науку, зокрема в проведення різноманітних досліджень. Важливим аспектом є також популяризація онлайн-курсів, таких як платформа Prometheus, і посилене вивчення англійської мови.

Що стосується технологій, першочерговим завданням є покращення доступу до швидкісного Інтернету по всій країні та впровадження навчання молоді ІТ-технологіям.

Іншим важливим напрямом є активне просування української культури за кордоном: підтримка українського кіно, літератури, музики, участь у міжнародних конкурсах та спортивних змаганнях.

Також важливою метою є покращення транспортної інфраструктури, зокрема розширення морських портів для оптимізації логістики імпорту та експорту, а також розвиток авіасполучення.

ВИСНОВКИ

Оцінюючи отримані результати, можна зробити висновок, що процес глобалізації – це доволі нове історичне явище, яке значною мірою впливає на міжнародні економічні відносини. Дослідники процесу глобалізації поділяють на три етапи в її становленні. Перший етап – це XV – XIX століття, другий етап – повоєнні 40-і роки XX століття, і третій етап розпочався з 70-их років XX століття. Але найбільшого масштабу проявлення глобалізація набула з кінця XX – початку XXI століть.

Слово «глобалізація» походить від лат. *globus* і означає куля, земна куля, глобус. Дискусію з приводу глобалізації започаткували у 80-х роках XX століття британські соціологи Роланд Робертсон, Ентоні Гіденс, німецький соціолог Ульріх Бек, шведський соціолог Джонатан Фрідман. В українській науково-філософській думці поняття глобалізації набуло статусу лише наприкінці 90-х років минулого століття. Значно просунулись вперед у дослідженнях щодо сутності процесу глобалізації, наслідків її впливу такі українські вчені-економісти як Лук'яненко Д.Г., Поручник А.М., Старостіна А.О. та інші.

Загалом процес глобалізації охоплює різні сфери світової економіки, а саме: зовнішню, міжнародну, світову торгівлю товарами та послугами; виробниче, технологічне, науково-технічне співробітництво; міжнародний рух чинників виробництва, тобто робочої сили, капіталу. В сфері економічної науки, економісти зосереджують увагу на п'яти напрямках глобалізаційних процесів (фінансовій глобалізації, становленні транснаціональних компаній, регіоналізації економіки, активізації світової торгівлі). В сучасних умовах розвитку світового господарства в цілому, відбувається поступове перетворення світової економіки на глобальну.

Отже, можна сказати, що глобалізація – це процес у сучасних міжнародних відносинах, має провідну роль, яка в свою чергу потребує всебічного дослідження разом з іншими процесами розвитку регіоналізації,

яка є одним з головних векторів сучасності. Науковці, вважають, що регіоналізація – це процес, який не просто поруч або паралельно йде з процесом глобалізації, а співвідношення цих двох явищ світової економіки можна визначити як поєднання.

Україна відчула вплив процесу глобалізації вже з перших років своєї незалежності. В даний час існує багато міжнародних рейтингів, статистик та оцінок рівня розвитку усіх країн світу. Найбільш поширеними є: індекс глобалізації, глобальний індекс миру, індекс легкості ведення бізнесу, індекс економічної свободи, індекс свободи преси, індекс сприйняття корупції, індекс розвитку людського потенціалу, індекс якості життя, індекс процвітання країн світу.

Розглядаючи індекси глобалізації, можна зробити висновок, що рівень розвитку людського потенціалу в Україні з 2019 року має тенденцію до зниження. У 2024 році цей показник становить 0,734, що вказує на необхідність докласти більше зусиль для покращення рівня освіти та якості життя. Щодо індексу глобалізації, то найкращі показники спостерігалися у 2020 та 2023 роках, а Україна займає 44 місце у світовому рейтингу. Якщо порівняти показники 2023 та 2024 років, то відзначено зниження на 0,44, що призвело до втрати двох позицій у загальному рейтингу. Глобальний індекс миру в Україні досяг найнижчого значення в 2021 році (2,66), але з 2022 року показник почав зростати і в 2024 році становить 3,28, що є найвищим рівнем з 2018 року. Погіршення цього індексу було спричинене повномасштабним вторгненням Росії в Україну. Щодо динаміки легкості ведення бізнесу, то в 2022-2023 роках показник був рекордно низьким, становив 34 в 2022 році та 35 у 2023 році, що свідчить про складні умови для ведення підприємницької діяльності. Індекс сприйняття корупції також показує, що рівень корупції в Україні є високим. У 2015 році цей показник був найнижчим, а у 2023 році він підвищився до 36, що все одно свідчить про високий рівень корупції.

Зовнішня торгівля України також показує негативні результати. Країна є експортером сільськогосподарської продукції, але товарна структура

зовнішньої торгівлі свідчить про низьку конкурентоспроможність українських товарів на світовому ринку. У 2024 року торговельне сальдо складає -20382 млн доларів, що означає переважання імпорту над експортом, і та сама ситуація спостерігається в торгівлі з країнами ЄС (негативне сальдо -7390,6 млн доларів). Транснаціональні корпорації мають великий вплив на процес глобалізації та займають лідируючі позиції в світовій економіці. Щодо прямих іноземних інвестицій, то в 2024 році спостерігається їх зниження на 1131 млн доларів порівняно з 2023 роком, при тому, що найбільший обсяг інвестицій спостерігався в 2021 році (6687 млн доларів). Таким чином, економічні та соціальні показники України свідчать про змішані тенденції: зниження рівня розвитку людського потенціалу, складнощі ведення бізнесу, високий рівень корупції та значний торговельний дефіцит. Водночас, процеси глобалізації і зовнішньоекономічні фактори продовжують впливати на економічний стан країни.

Експорт України є одним з основних зовнішньоторговельних пріоритетів країни. Україна є країною-експортером сільськогосподарської продукції. В період 2024 р., було експортовано товарів на суму 30838,5 млн. доларів, імпорт становить 51220,5 млн. доларів. Торговельне сальдо становить 20382 млн. доларів (30836,5-51220,5) і це сальдо є негативним. Негативне торговельне сальдо показує те, що імпорт переважає над експортом і це означає, низьку конкурентоспроможність товарів на світовому ринку.

Одним із основних джерел глобалізації є транснаціоналізація – це процес посилення інтеграції в результаті глобальних операції ТНК, в межах якої достатньо велика частина виробництва, експорту і імпорту, а також доходів країни залежить від міжнародним центрів за межами держави. Загалом транснаціональні корпорації займають лідируючі позиції в світовій економіці. Сам термін «транснаціоналізація» означає переміщення господарської діяльності того чи іншого підприємства за межі національних кордонів. Транснаціональні корпорації також мають великий вплив на процес глобалізації і займають лідируючі позиції у світовій економіці.

Розглянувши SWOT-аналіз (табл. 3.2), бачимо, що сильною стороною є достатній рівень людського потенціалу, не зважаючи на те, що останні декілька років даний показник має тенденцію до зниження (рис. 2.2.1). Також сильною стороною є співпраця з провідними університетами, що означає також достатній рівень освічення населення. Слабкими сторонами є недосконалість державного управління. Країна має високий рівень інфляції та високий рівень корупції, хоч у 2022-2023 рр. країна демонструє покращення оцінки індексу сприйняття корупції (рис. 2.1.12), але все одно Україна отримує низькі бали і має достатньо високий рівень корумпованості. Незважаючи на слабкі сторони, економіка країни має всі можливості щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності, що призведе до покращенню залучення іноземних інвестицій.

Згідно з прогнозами, до 2030 року глобалізація продовжить розширюватися, стимулюючи економічне зростання, інновації та міжнародне співробітництво. Цифровізація стане ключовим фактором розвитку, підвищуючи ефективність бізнесу та трансформацію ринків. Зростання міжнародних інвестицій та торгівлі сприятиме посиленню економічних зв'язків між країнами, проте це також створить нові виклики, пов'язані з конкуренцією, регулюванням і безпекою. Важливим пріоритетом залишатиметься екологічна стійкість, що вимагатиме активної участі бізнесу та держав у скороченні викидів та переході на відновлювані джерела енергії. У результаті, глобалізація у 2030 році стане ще більш комплексним явищем, що потребуватиме балансування між економічним розвитком, соціальними трансформаціями та екологічною відповідальністю.

Для подальшого розвитку процесу глобалізації необхідне вдосконалення економіки, освіти та інших галузей.

У фінансовій сфері необхідно дотримуватися стабільності цін та національної валюти. З боку економіки необхідно знизити рівень корумпованості, створення сучасної фінансово-кредитної та банківської систем. Це може бути розширення міжнародної торгівлі, тобто укладання

торгових угод, також це підтримка як середнього, так і малого бізнесів.

З боку освіти та науки це може бути впровадження програм обміну студентами, найвідомішою такою програмою є Erasmus +, ця програма націлена на підтримку освіти, навчання молоді в Європі. Також можна впровадити програми, які будуть надавати можливість стажування студентів за кордоном. Також важливим аспектом для розвитку освіти і науки є інвестування в науку, це може бути підтримка проведення різноманітних досліджень. Зараз є активне впровадження онлайн-курсів, одним з таких платформ є Prometheus. Також можна додати посилення вивчення англійської мови.

З боку розвитку технологій: перше, що необхідно зробити, це покращити доступ до швидкісного Інтернету по всій країні. Можна запровадити навчання молоді IT-технологіям.

Також важливою складовою є, як зазначалось у сильних сторонах країни - це активне поширення української культури, тобто, це просування українського кіно, літератури та музики за межі держави, участь у міжнародних конкурсах, спортивні змагання.

Ще одним із важливих завдань у майбутньому є покращення транспортної інфраструктури, це може бути розширення морських портів для покращення логістики імпорту і експорту, а також розвиток авіасполучення.

Можна зробити висновок, що процес глобалізації впливає на усі сфери життя, тобто на економіку, політику, культуру і освіту країни, а також на безпеку та якість життя в країні. Також глобалізація має як позитивні так і негативні наслідки для тієї чи іншої країни.

01.02.2025

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глобальна економіка: навчальний посібник / І.І. Вініченко, О. В. Гончаренко, С. В. Васильєв, К. М. Дідур. Київ, 2019. 228 с.
2. Куцик П. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : монографія. Львів : Видавництво ЛНК, 2015. 594 с.
3. Ковтун О.І., Башнянин Г.І. Глобальна економіка : підручник. Львів, 2014. 706 с.
4. Ковальова Г. П., Даніл'ян В. О. Україна у світових глобалізаційних процесах: виклики і відповіді: науковий вісник. Серія "Філософія". Харків: ХНПУ, 2015. Вип. 45 (частина І). с. 229 - 241.
5. Ткаченко С. Є. Аналіз сучасних процесів світової економічної глобалізації: Український журнал прикладної економіки. 2019. Том 2. № 4. С.23—31
6. Хмелєвський С. В. Транснаціональні корпорації та глобалізація світової економіки : збірник наукових праць студентів магістратур. К.: Ін-т економіки та права «Крок». Київ, 2021. с. 289–305.
7. Грінспен А. Епоха потрясінь. Проблеми та перспективи світової фінансової системи: Серія "Сколково". М: Альпіна Бізнес Букс, 2018. 528 с.
8. Міграція в Україні. Факти і цифри [Електронний ресурс]//Міжнародна організація з міграції (МОМ). Представництво в Україні. – Режим доступу:http://iom.org.ua/ua/pdf/Facts&Figures_b5_ua_f.pdf. (дата звернення: 11.10.2024)
9. Ю.В. Карпенко. Сучасні тенденції глобалізації та регіоналізації економічних відносин : Економічний вісник, 2017. 62 с.
10. Можайкіна Н.В., Рудь Д.В. Особливості сучасного етапу глобалізації : монографія. Харків, 2018. 116 с.
11. Гордей О., Примаченко М. Економічні відносини України в глобалізаційних процесах. Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. інт.-конф. Острого :

Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2022. с. 289–292. URL:

https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8793/1/Tezy_fin_systema_2022.pdf#page=

12. Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин : колективна монографія / за ред. О.А. Довгаль та ін. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. 540 с.

13. Глобальна економіка: навч. посібник / Довгаль О.В., Андрусів У.Я., Ткаліч О.В., Павленко О.С. Івано-Франківськ : ФОП Супрун В.П., 2019. 262 с.

14. Н. М. Вдовенко, Л. В. Богач, В. Л. Гераймович. Глобальна економіка : навч. посіб. Київ: НУБіП України, 2017. 319 с.

15. Власюк О. С., Мокій А. І., Іляш О. І. Безпека та конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації : монографія. Київ: НІСД, 2017. 384 с.

16. Ю. Дудка. Економічна безпека в умовах глобалізації. Суспільно-економічне дослідження : монографія. Вінниця, 2023. 198 с.

17. Top 50 countries in the Globalization Index 2023. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/268168/globalization-index-by-country/> (дата звернення: 12.10.2024)

18. Риков В. В. Вплив глобалізаційних процесів на економічну безпеку України. Правове та державне управління : навч. посіб. Київ, 2020. № 2. с. 204–210.

19. Подп'ятнікова А. Мотиваційний механізм державного регулювання транзитного потенціалу України. Державне управління та місцеве самоврядування. 2014. №. 4. 129 с.

DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_4_15

20. О.О. Борзенко. Глобалізаційні процеси у світовій економіці: виклики та можливості для України : колективна монографія. НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України», 2022. 264 с.

21. Індекс розвитку людського потенціалу України. URL: <https://countryeconomy.com/hdi/ukraine> (дата звернення: 14.10.2024)

22. Глобальний індекс миру. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/global-peace-index> (дата звернення: 14.10.2024)
23. Калюжна Н.Г., Лежешко В.Г. Рейтингові системи оцінювання бізнес-середовища приймаючої країни : Бізнес інформ, 2020 р. с. 71-75
24. Ткаченко С. Є. Аналіз сучасних процесів світової економічної глобалізації : Український журнал прикладної економіки, 2019. Том 4. № 4. 23-31 с.
25. Held D., McGrew A.G. Globalization z theory: Approaches and Controversies. Oxford: Polity. 2008. 288 p.
26. Beck U. What Is Globalization, Cambridge. 2008. Pp. 9–10
27. Індекс процвітання життя. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/worldwide-press-freedom-index> (дата звернення: 14.10.2024)
28. Індекс свободи преси. URL: <https://rsf.org/en/index?year=2024> (дата звернення: 14.10.2024)
29. Індекс сприйняття корупції. URL: <https://www.transparency.org/en/news/how-cpi-scores-are-calculated> (дата звернення: 16.10.2024)
30. В.В. Козюк. Сучасні вимірники рівня розвитку структурних та інституціональних характеристик національної та глобальної економік : навч.-метод. посіб. 2-ге вид., випр. і доп. Тернопіль : Вектор, 2015. 248 с.
31. Індекс якості життя URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp (дата звернення: 15.10.2024)
32. Україна в міжнародних індексах. Державна статистика України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/menu/index_%20ukr_internat/iukr_inter_ish.htm (дата звернення: 15.10.2024)
33. Задорожний Г. В., Камінська Т.М., Присяжнюк Ю.І. Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин: колективна монографія. Харків. 2018. 472 с.
34. Ольшанська О. Глобалізація як фактор розвитку цифрової економіки

та постіндустріального суспільства : збірник тез та доповідей М-во освіти і науки України, Нац. акад. пед. наук України. Київ : КНУТД, 2019. 205 с.

35. Ноджак Л., Паращич М. Я. Розвиток 4.0 індустрії в Україні: проблеми, перспективи : Економіка та суспільство. 2022. № 45.

36. Державна статистика України URL:
https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm(дата звернення:
10.11.2024)

37. Рогач О. І. Міжнародні інвестиції: теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій : підруч. Київ : Либідь, 2015. 720 с.

38. Давидова І.О., Величко К.Ю., Печенка О.І. Транснаціональні корпорації : навч. посіб. Харків 2018. 197 с.

39. Рейтинг найбільших компаній світу.
URL: <https://mind.ua/news/20197283-rejting-forbes-global-2000-top-10-najbilshih-kompanij-svitu> (дата звернення: 10.11.2024)

40. Рейтинг компаній з найбільшим прибутком
URL: <https://www.financecharts.com/> (дата звернення: 10.11.2024)

41. Л. І. Григорова-Беренда, М. В. Шуба Теорія і практика зовнішньої торгівлі : навч. посіб. Харків, 2023 р. 203 с.

42. Прямі іноземні інвестиції в Україні.
URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2024/>(дата звернення:
10.11.2024)

43. Валерій Гнатенко Загрози економічній безпеці держави в умовах глобалізації : монографія. Київ, 2021. 155 с.

44. Лук'яненко Д. Г. Глобальна економіка: Практикум. К.: КНЕУ, 2024.
168 с